

СПИСАНИЕ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧЕХИЯ

Българи

БРОЙ 3 | 2020

ЦЕНА – 30 Kč

Дизайнерът Свилен Тодоров

Съединението на България

170 години от рождението на Иван Вазов

„Баш майстора“ Кирил Господинов

Професор Светомир Иванчев

Трапеза на Карловия мост

Душата на хляба

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Катедрата по южнославянски и балканистични изследвания

Философски факултет, Карлов университет

най-сърдечно кани всички,

които проявяват интерес към българския език, литература и култура,
да кандидатстват в специалността ЮЖНОСЛАВЯНСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
с профил БЪЛГАРИСТИКА

Какво предлагаме?

- ❖ Бакалавърска програма по специалността **Южнославянски изследвания** с езиков профил по Ваш избор: **български**, словенски, сръбски, хърватски. Редовна форма на обучение с продължителност 3 години. Образователна степен „бакалавър“ (Bc.).
- ❖ Надграждаща магистърска програма по специалността **Изучаване на страните от Югоизточна Европа** със следните езикови профили: албански, **български**, словенски, сръбски, румънски, хърватски. Редовна форма на обучение с продължителност 2 години. Образователна степен „магистър“ (Mgr.).
- ❖ Докторантски програми по специалностите **Славянски литератури** и **Славянска филология**. Четиригодишно обучение, образователна степен „доктор“ (Ph.D.).
- ❖ Имате възможност да изучавате избраната специалност както самостоятелно, така и в комбинация с други специалности, ако следвате в друг факултет на Карловия университет или в друго висше учебно заведение в Прага.
- ❖ Обучението се води основно на чешки език и съгласно чешкото законодателство е безплатно.

Какви са предимствата на специалността?

- ❖ Ще владеете отлично езика, който сте избрали като основен (напр. български), и много добре втория изучаван език от предлаганите профили.
- ❖ Ще се ориентирате в проблематиката от областта на историята, литературата и културата на страните от Югоизточна Европа.
- ❖ Изучаваните езици (български, сръбски, хърватски, словенски), както и заложените в програмата учебни дисциплини, се преподават от утвърдени специалисти, някои от които са преподаватели от съответната страна.
- ❖ Въз основа на различни европейски програми и университетски договори по време на следването имате много възможности за обучение в държавите, в които се говорят изучаваните славянски езици.
- ❖ Получавате диплома с широко приложение. Можете да работите като преводач, преподавател, журналист, в европейските и държавните институции, в сферата на културата, търговията, туризма, частния бизнес и редица други области.
- ❖ Специалистите по изучаваните славянски езици са малко, което предполага успешна реализация на пазара на труда.

За повече информация: <https://kjbs.ff.cuni.cz/cs/uchazec/prijimaci-rizeni/>

Ако имате въпроси относно кандидатстването в специалността „Южнославянски изследвания“, можете да се обърнете към ръководителя на Катедрата по южнославянски и балканистични изследвания д-р Ярослав Отченашек (jotcenasek@yahoo.com)

Скъпи читатели,

На 6 септември 2020 г. се навършват 135 г. от Съединението. На тази паметна дата през 1885 г. Източна Румелия се обединява с Княжество България въпреки решенията на Берлинския конгрес. Великите сили са поставени пред свършен факт. Съединението се възприема и днес като символ на националното ни съгласие, като първи етап на националното ни обединение. „Омразната присъда на Берлинския договор, която изкуствено и противоестествено разкъса един целокупен, неразделим народ на няколко части, чрез насилствени граници, беше осъдена от разума и историята още в самото си начало“, пише Иван Вазов в романа си „Нова земя“. 135 г. по-късно България е разединена. Протести заливат улиците почти два месеца, блокират движението, барикади се издигат на ключови места в големите градове. Домати и яйца хвърчат към Народното събрание, към МВР и БНТ, пред Министерския съвет протестиращите слагат черен ковчег с кръст или изсипват килограми сурова риба. Символични бесилки висят по улиците. Протестиращите настояват за оставката на правителството, на премиера Бойко Борисов, на главния прокурор Иван Гешев, и за предсрочни избори. Някои демонстранти искат дистанционно гласуване, свикване на Велико народно

Пир по време на Ковид-19 на Карловия мост

събрание, лустрация, премахване на олигархията и др. Протести, организирани от българи, има и в различни европейски градове, вкл. и в Прага. Има и контрапротести. Лятото на 2020 г. бе белязано и от продължаващата епидемия от Ковид-19. И макар че пражани се сбогуваха символично с Ковид-а на Карловия мост още в края на юни, коронавируса все още не се е сбогувал с тях. Прогнозите за отшумяване на епидемията през летните месеци не се сбъднаха. Процентът на хоспитализирани в България расте, като се увеличават смъртните случаи и при хора без странични заболявания. Значително нарасна броят на заразените в Чехия, но загубилите битката с новия коронавирус са много по-малко, макар че населението

на страната е с 3,6 млн. по-голямо от това на България. Какви са причините? Спазването на мерките, качеството на медицинското обслужване, масовото тестване или други? Засега можем само да предполагаме. В тази сложна и несигурна обстановка най-после дойде време да се отворят училищата, театрите и концертните зали. От септември маските в Чехия ще са отново задължителни в закрити помещения, в градския транспорт, при масови събития, а в учебните заведения ще се носят само ако е въведена втора степен на опасност (код „оранжево“) в съответната област. С маски или без маски животът продължава, въпреки коронавируса.

Мария Захариева

Снимка: Здравка Славова

Съдържание:

Българската общност 4

В очакване на новата учебна година

Слънчева храна 5

Накратко 6

Актуално 7 - 11

Официално посещение на министър Екатерина Захариева в Прага / Трапеза на Карловия мост или сбогуване с Ковид-а / Любов по време на коронавирус

Интересно 12 - 15

Срещи с дърветата / Хлябът е мерило на любовта ни

Българо-чешки връзки 16 - 19

Професор Светомир Иванчев – моят единствен и непреодолим респект

Култура и традиции 20 - 27

Свилен Тодоров: Основното за всеки един успех е вярата в теб самия / Прага отново има своята Марианска колона / „Баш майстора“ Кирил Господинов от поколението на големите / „Поразените“ на Теодора Димова е българската книга на годината

Годишнини 28 - 33

135 години от Съединението (1885) / Честваме 170 години от рождението на Вазов

Пътешествия и разходки 34 - 37

Янске Лазне – град на горещи извори в сърцето на планината / Живото минало на Криштофово Удоли

In memoriam 38

Д-р Иван Паунов е вече сред небесните медици

В очакване на новата учебна година

Тържество по случай Освобождението на България

Изминалата учебна година ще остане в съзнанието на повечето от нас като година на пандемията. След като на 11 март 2020 г. в Чехия бяха затворени училищата, се наложи бързо да преобразуваме присъствената форма на обучение и да се адаптираме към новите условия, наложени от извънредното положение. Благодарение на добрата организация учебните занятия в БНУ „Възраждане“ продължиха дистанционно повече от три месеца. И макар че електронното обучение беше изпитание както за учителите, така и за учениците

и родителите, всички се справиха много добре. Дистанционното обучение беше като цяло ефективен начин за преодоляване на кризата, но в никакъв случай не може да замени изцяло присъствената форма на обучение. Екранът на компютъра или дисплеят на мобилния телефон не са в състояние да заместят живото емоционално общуване между учители и ученици. По време на онлайн обучението трудно могат да се изградят и поддържат пълноценни взаимоотношения, каквито се изграждат в реалната

класна стая.

Едва през юни учениците от различните класове и децата от предучилищната група имаха възможност да се срещнат във връзка с раздаването на свидетелствата при строго спазване на всички епидемиологични мерки. Те бяха наистина щастливи, че най-после са отново заедно. В края на юни учениците от пети и шести клас имаха приятната възможност да разгледат известни места в Прага, свързани с имената на светите братя Кирил и Методий. Историчката Красимира Мархолева ги запозна с интересни факти за православната църква „Кирил и Методий“ и за статуйата на Солунските братя, която краси Карловия мост.

Радваме се, че успяхме да завършим учебната година благодарение на усилията на целия учителски колектив, но и на ангажираността на учениците и родителите, които заедно преодоляха препятствията, възникнали по време на непредвидено наложеното дистанционно обучение. Новата учебна година в БНУ „Възраждане“ започва на 20 септември! Очакваме с нетърпение всички ученици и се надяваме, че през учебната 2020/21 г. ще бъдем всички заедно в класните стаи.

Мария Захариева

Ученици от БНУ „Възраждане“ пред паметника на Св. св. Кирил и Методий на Карловия мост

Ученици и родители се запознаха с историята на православната църква „Св. св. Кирил и Методий“ в Прага

Слънчева храна

Щастие е, когато всеки миг си струва

Често се улавяме, че сме в очакване на нещо приятно – или почивен ден, или някой празник. Но е ужасно тъжно, ако живеем истински само когато имаме повод.

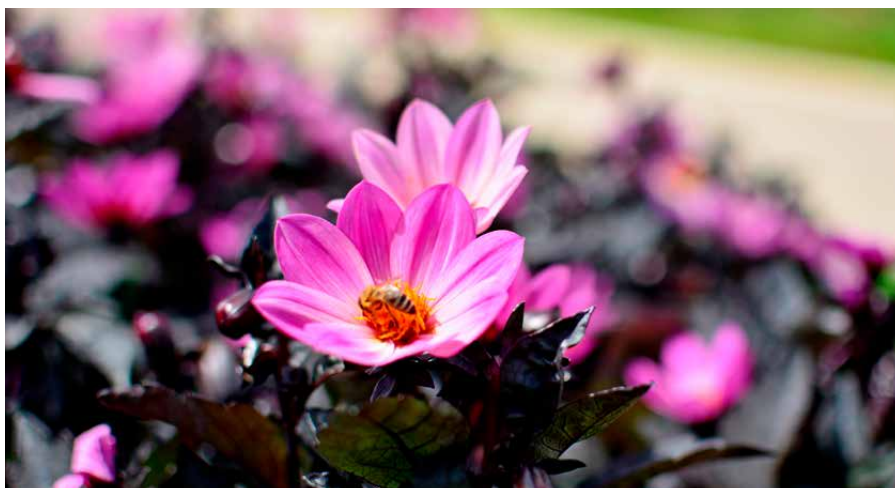
Същото е и с лятото. Чакаме го цяла година, а то изтича като пясък между пръстите... После пак се зареждаме с очакване, примирени, че така стоят нещата.

Макар че има и... друг вариант. И той е когато просто животът е празник. Скъпоценен наниз от моменти, които ни носят много. Възприемем ли така всичко, и ние ще се променим. Изведнъж ще виждаме навсякъде хубавото. Ще сме щастливи.

Светлината ни е дадена, за да я даряваме

Носим я в себе си, но понякога мъждука. А се иска да се спираме от време на време, че да поговорим със себе си. Тогава самите ние просветваме по-ярко.

Чрез светлината се свързваме пак с хората наоколо. Ако го правим без нея, тогава и отношенията са тъмни. Много скоро започват проблемите... Даряваме ли от собствената си светлина, значи живеем в хармония с другите. Самите ние се превръщаме във вдъхновение за тях. Тогава и отношенията ни са на по-високо ниво. Просто светят.

Истината е като лакмус за приятелството

Има хора, които внезапно се оказват надалеч от нас. И причината е точно тази... Позволили сме си да кажем истината!

Но така животът подрежда прекрасни нещата... Защото често се оказваме в плен на отношения, които само ни затормозяват. Премълчаваме очевидното и така всичко се влошава още повече.

А вместо да губим енергия по този начин, можем да сме просто себе си. Да кажем истината, а после да се радваме на живота. Така ще сме по-слънчеви и заредени. Просто себе си.

Хубаво е да се губим в гората

Чувството е изключително, а нещо в нас сякаш се възражда. Като говорим за пречистване, именно дърветата са способни на чудеса! Освен тяхната енергия обаче гората носи и още нещо много важно...

И то е тишината! Точно тя показва колко излишни емоции сме натрупали. Просто усещаме как в нас ври и кипи. Неспкойни сме. Една такава разходка има прекрасен ефект. Защото ни позволява да видим всичко със собствените си сетива. Като милувка е и за съзнанието. Сякаш душата празнува.

Истински сме, когато си признаваме моментите на слабост

Само така и другите ни вярват повече! А и като опитваме винаги да сме силни, става едно... Просто прегаряме за хубавото около нас. Животът е наниз от възходи и спадове. Като танц е, чийто ритъм обаче е нужно да умеем.

Именно моментите на слабост ни зареждат да поемем пак напред и нагоре. В тях откриваме новите си цели. Поемаме си дъх, зареждаме се и пак сме готови за танц. Танц със самия живот.

Красимир Проданов

Снимки: Деница Проданова

България е приета във валутния механизъм ERM II, а Българската народна банка влиза в т.нар. тясно сътрудничество с Европейската централна банка, което представлява достъп до банковия съюз за страни извън еврозоната. По правилата на механизма страната трябва да поддържа валутния си курс в диапазон от плюс-минус 15% около централния курс, който за България ще е 1.95583 лв. за евро. Това е курсът, при който левът е фиксиран от 1997 г. насам, като България запазва едностранно режима си на валутен борд. („Капитал“)

Златко Минев е един от водещите 35 иноватори под 35 години в света в категория „Визионери“ на Масачузетския технологичен институт. „Тридесетгодишният Минев преобърна основно твърдение в квантовата физика, което смущаваха Нийлс Бор и Алберт Айнщайн. През по-голямата част от 20-ти век се предполагаше, че атомите се променят от едно енергийно ниво в друго при резки, непредвидими, малки

Снимка: zlatko-minev.com

квантови скокове. Минев доказва друго. Той не само може да предвиди движението, но и да го контролира. Работата на Минев би могла да има сериозни последици за квантовите изчисления, позволявайки на човечеството по-добре да работи с криптирана информация, да моделира химични реакции и да прогнозира времето“, пише в изданието MIT Technology Review на Масачузетския технологичен институт (MIT). Американският учен от български произход е бакалавър по физика

Накратко

от Калифорнийския университет в Бъркли, продължава образованието си в Йейлския университет, където получава две магистърски степени и защитава докторската си дисертация. Изследовател е в IBM Quantum.

Българската народна банка пуска в обращение последната от новата серия банкноти, която е с номинална стойност 5 лева и емисия 2020 г., съобщават от Централната банка. Общият дизайн и основните елементи на банкнотите от новата серия се запазват без съществени изменения спрямо банкнотите, които са в обращение. Промените в банкнотите са свързани с въвеждането на нови защитни елементи: допълнителен знак за незрящи граждани, холограмна лента с оптични ефекти; цветен холограмен портрет на Иван Милев; изображения на изправен коронован лъв с динамичен ефект и обемно триизмерно изображение на цифра, осигурителна нишка, вградена в хартията, воден знак с висока резолюция – наблюдава се при поставянето на банкнотата срещу източник на светлина. Банкнотите с номинална стойност 5 лева, емисии 1999 г. и 2009 г., продължават да бъдат в обращение.

Русенският университет представи в началото на август филтър на предпазна маска за лице срещу патогени и вируси, вкл. коронавирус. Разработеният от Русенския университет „Ангел Кънчев“ филтър е на маска за лице, която е предназначена за индивидуална защита срещу проникване на патогени и вируси в дихателните пътища на човешкото тяло, както и срещу пренасянето им от пациент към хора от околната среда. Основното предимство на изобретението се състои в това, че ограничава значително разпространението на патогени и вируси от и към потребителя. Иновацията ще намери приложение и във въздушния и автобусния транспорт. Автор на концепцията е инж. Койчо Митев, като в екипа участват общо 14 учени от Русенския университет, Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Техническият университет в Со-

фия. Русенският университет „Ангел Кънчев“ подаде заявка за патент в Патентното ведомство на България на изобретение, представляващо филтър на предпазна маска за лице срещу патогени и вируси, съобщил ректорът на висшето училище проф. Христо Белоев, цитиран от БТА.

Винарската изба „Вила Мелник“ е в класацията World's Best Vineyards за 2020 година, като се нареди се на 39-то място сред най-добрите винени дестинации в света.

Класацията се изготвя от World's Best Vineyards Academy, в която членуват повече от 500 специалисти в областта на виното и винения туризъм.

Снимка: villamelnik.com

Винарната предлага винени турове и дегустации, представя традиционни местни сортове, организира ежегодни събития, уъркшопи. Сред наградите са и световноизвестни имена на производители от най-популярните винени дестинации като Бордо, Напа Вале, Тоскана, Стеленбош, Нова Зеландия, Чили и Аржентина. (villamelnik.com)

Пет български висши училища вече са пълноправни партньори в консорциумите от „Европейски университети“, одобрени по втората покана по програма „Еразъм+“. Това са Софийският университет „Св. Климент Охридски“, Техническият университет – София, Университетът за национално и световно стопанство – София, Нов български университет – София и Висшето училище по агробизнес и развитие на регионите – Пловдив. Като асоцииран партньор към един от водещите консорциуми е включен и Югозападният университет „Неофит Рилски“ – Благоевград. (МОН)

Официално посещение на министър Екатерина Захариева в Прага

На 9 юли 2020 г. в Чернинския дворец – седалище на Министерството на външните работи на Чехия, се проведе официална среща на министрите на външните работи на България и Чехия. Българският вицепремиер и министър на външните работи Екатерина Захариева беше на официално посещение в Чехия по покана на своя колега Томаш Петржичек.

На пресконференцията след официалната среща министър Петржичек заяви, че България и Чехия поддържат традиционно добри дипломатически отношения. Той каза, че по време на срещата са обсъждани подготовката на честването на 100-годишнината от дипломатическите отношения между България и Чехия, по-нататъшното развитие на икономическите отношения между двете държави, мерките за справяне с пандемията от Ковид-19, външната политика в рамките на Европейския съюз.

Чешкият дипломат подчерта, че в областта на икономиката има голям потенциал за по-нататъшно развитие. „България остава интересен пазар за чешките компании. Миналата година взаимната търговия надхвърли 1,5 милиарда евро и продължава да расте. За нашите фирми България представлява голям интерес и в областта на инвестициите.“ Министър Петржичек говори и за доброто сътрудничество в областта на здравеопазването, фармацевтиката и ИТ сектора. „България е една от първите държави, с които Чехия възобнови

Министрите на външните работи на България и Чехия Екатерина Захариева и Томаш Петржичек по време на пресконференцията в Чернинския дворец на 9 юли 2020 г.

туристическите отношения“, допълни още той.

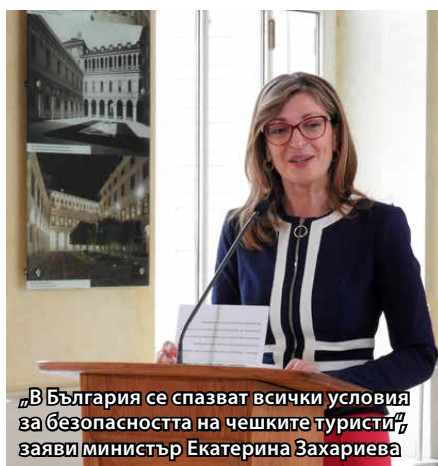
По време на пресконференцията министър Захариева се спря също на отличните дипломатически отношения между двете държави. „В създаването на българската модерна държава редица чехи са оставили следа в сърцето на българския народ и нашата благодарност към тях никога няма да бъде забравена. Всъщност чех е в основата на създаването на българското образование след освобождението от османското владичество. Той е министър на образованието в периода 1881-1882 г. (Константин Иречек, б. ред.) На инженерите братя Прошек София дължи част от съвременния си облик“, заяви министър Захариева. Тя подчерта, че в България се спазват всички условия за безопасността на чешките туристи.

Българският вицепремиер се спря на борбата с Ковид-19 и на отстраняването на последствията от пандемията, като каза, че е много важно да имаме общи съгласувани правила, за да не допуснем отново затваряне на границите в Европейския съюз, което доведе до затрудняване на доставките на стоки, както и до блокирането на хора, които не можеха да се върнат в родината си. Министър Захариева отбеляза, че България и Чехия се справят много

добре с кризата. „Сега е много важно и ще бъде тест за Европейския съюз да подпомогнем възстановяването на нашите икономики“.

В заключение тя добави, че през 2019 г. има 14% ръст на търговския обмен между двете държави и че до края на годината ще бъде организиран българо-чешки бизнес форум, за да бъдат създадени по-добри условия за развитието на бизнеса. По време на официалното си посещение в Чехия министър Екатерина Захариева се срещна и с председателя на Камарата на депутатите на парламента на Чешката република Радек Вондрачек и с министър-председателя на Чешката република Андрей Бабиш.

Мария Захариева

„В България се спазват всички условия за безопасността на чешките туристи“, заяви министър Екатерина Захариева

„България остава интересен пазар за чешките компании“, каза министър Томаш Петржичек

Снимки: Мария Захариева

Трапеза на Карловия мост или сбогуване с Ковид-а

На 30 юни обезлюденият в продължение на три месеца и половина Карлов мост сякаш „оживя“ отново. Дълга 515-метрова маса, постлана със снежнобели покривки и украсена с маргаритки, се разпротря по цялото му протежение, за да свърже двата бряга на река Вълтава и да събере заедно жители на чешката столица след дългата пандемична изолация. Нетрадиционната вечеря под открито небе събра повече от 2000 души.

Нетрадиционната вечеря на Карловия мост привлече повече от 2000 пражани

В социалните мрежи организаторите на събитието „Трапеза на моста“ призоваха жителите на Прага да участват в една неповторима и незабравима вечеря на уникалния Карлов мост. Всеки регистрирал се

предварително гражданин можеше да участва безплатно в мероприятиято. Единственото условие беше да донесе по нещо за половинкилометровата трапеза – ядене, пиене, а защо не и роза за вазата. По време

на нетрадиционната вечеря мостът беше достъпен за всички минувачи. Общата гощавка, замислена като символично сбогуване с корона-вирусната криза и радостно посрещане на летните празници, бе организирана от сдружение „Пиана на улицата“ и район Прага 1. Главен инициатор и организатор беше предприемачът и съдържател на кафенета Одржей Кобза. Кобза е известен с нестандартните си идеи, които облагородяват градския пейзаж – той украсява с пиана различни открити и закрити пространства в десетки чешки градове, инсталира автомати за поезия (поезиомати) по площадите, поставя шахматни дъски по улиците, всяко лято отваря покрива на пражката „Луцерна“ за различни културни събития. В неговото кафене „В гората“ на улица „Кримска“ се провеждат концерти, поетични вечери, базари, дискусии, изложби, хепънинги. Според Одржей Кобза местоположението на вечерята има сим-

Сияещи момичета посрещаха и настаняваха гостите

Романтичната вечеря „Трапеза на моста“ бе организирана от сдружение „Пиана на улицата“

волично значение, защото мостът може да бъде и символ на връзката и обединението помежду ни, той свързва хората от двата бряга на реката. А общата маса ни подканва да се доверим един на друг, да седнем заедно, да се почерпим с различни ястия и така да възстановим доверието помежду си след коронавирусната криза. Известният културен активист предлага подобни общи трапези да се организират и по мостовете на други градове – като Писек и Дубровник например. Той не се страхува от възможна инфекция, защото според него рискът от зараза в претъпканите трамваи и в метрото е много по-голям. Романтичната вечеря на ембле-

Музикантите приповдигнаха празничното настроение

Главният организатор Ондржей Кобза се разхождаше вдъхновен сред всеобщото веселие

товата маса на Карловия мост. Манекени заместваха онези общинари и политици, които бяха в карантина. Имаше и представители на различни пражки сдружения. Цигулки, китари, контрабаси и саксофони приповдигаха още повече празничното настроение. Не липсваха и весели сценки, представящи символичното унищожаване на коронавируса. Някои се разхождаха в театрални костюми, други пееха, танцуваха и се веселяха в топлата лятна вечер, изпълнена с много оптимизъм. Хигиенисти се грижеха за поддържането на чистотата. Сред всеобщото веселие Ондржей Кобза се разхождаше вдъхновен с шапка, украсена с маргаритки, и с високоговорител в ръка. Поредната

му екстравагантна идея – да събере хората на всеобща гощавка на най-посещаваната историческа забележителност в Прага, се оказа повече от добра. Той бе уловил нарасналия по време на карантината копнеж на хората да се срещат отново заедно като добри съседи, бе спечелил много симпатизанти и с тяхна помощ бе успял да организира една уникална вечеря на почти недостъпния иначе за пражани Карлов мост. Вечеря на свещи с хубаво ядене и музика, с изглед към красивия Пражки дворец, декорирана със статуите на много светии, сред които се открояваше тази на свети Йоан (Ян) Непомуцки, покровителя на всички мостове.

Мария Захариева

матичния пражки мост продължи от 18 до 22 ч. Организацията беше перфектна и бе в ръцете на сияещи момичета, които раздаваха стикери на регистрираните участници и ги настаняваха на дългата маса. Около половинкилометровата трапеза се събраха повече от 2000 души и отрупаха масата с плодове и зеленчуци, сандвичи, шницели, печени меса, кексове, вино, шампанско. Красиви букети и запалени свещи придаваха романтична атмосфера на импровизираната гощавка с изглед към Пражкия дворец. Някои от гостите бяха с домашните си любимци, които чинно дремеха под дългата маса. Представителите на район Прага 1 също дойдоха да седнат на 515-ме-

Известни фоторепортери отразяваха събитието

Снимки: Здравка Славова

Любов по време на коронавирус

Неизбежно е: мирисът на бистра вода винаги ми напомня искреността на възможната любов.

Тя е онази обич и грижа, с която майка ми ме е потапяла в топлите води на синьото корито в първия ни дом. От този дом, в „експерименталната“ част на Горубляне, на едва няколко километра от тънкия, незнаен приток на Искъра и на няколко километра от жълтите павета на София. Възможната любов е онази обич и предпазливост, с която татко ме къпеше с главата надолу под душовете на ахтополския лагер, цъфнал като смокиня върху скалите на най-северния нос, когато бях на 5. Пътувахме винаги с нощния влак до Бургас и после хващаме някоя рано-сутрешна маршрутка на няколко метра от централната гара. Ахтопол,

градът на любовта, остана в сърцето ми със соления мирис на бурното Черно море.

Тази обич е обичта на баба, която едно време наливала планинската вода от извора в местността Дружба до Враца в старите стомни на своите баби. Със същата обич тя все така ми подава по някоя по-лека туба и с усмивка ме насърчава: „Ще я занесеш до къщата, нали?“. А къщата ни е на километър от извора и на метри от оброка. Местните легенди смирено нашепват, че там е загинал някой от четниците на Ботев.

Тази чиста и нежна като вода роднинска любов е обичта на дядо, който ме теглеше през преспите сняг в любимата ми червена шейна из Горублянското поле, чиято съдба все още не е изяснена. Аз от 15 години

не мога да се побера в шейната, но полето и крехкият приток на Искъра са си същите като тогава: малки, ала дарени с безтегловната вечност на знойните поляни и тънките поточета вода, по които глупостта изхвърля строителни и неразградими отпадъци от разградими човешки строежи. Помня твърде добре и Перловската река, която на 15 нарекох „моята Магдалена“, задето ме срещаше като в прочутата книга на Маркес със стари и нови любови из двора и околностите на любимите ми училища институции на „Султан Тепе“ 1 – едва на метри от Военната академия. Не бях добра по география и твърде късно разбрах, че всички важни реки в живота ми са всъщност притоци на Искъра – моята истинска „Магдалена“.

Когато преди 8 години прочетох за пръв път „Любов по време на холера“, нямаш идея какъв ще бъде светът през 2020 г. и че отново ще му се наложи да изпита дрезгавия вкус на всестранната епидемия, която идейно се нарече „коронавирус“. В книгата нобеловият лауреат Габо – както го наричат латиноамериканците – умело описва историята на Фермина Даса и Флорентино Ариса в разгара на болестта на 19. век: двама влюбени, които взаимно си губят следите из бреговете на колумбийската река Магдалена, за да ги намират и загубват отново и отново. И все пак в края на безкрайната история двамата се озовават, всеки от тях преминал 80-те си години, на един и същ кораб, плаващ из водите, които някога били единственият път от карибското крайбрежие до сегашната столица Богота. Историята на конкистадорите обаче е друга история за друг вид любов и за нея е писано вече твърде много в някои отдавнашни пътеписи. И за Искъра е писано толкова много и безкрайно. Патриархът на българската литература още през първите години на 20. век като един своеобразен литературен отец засвидетелства чрез словото си исторически местности по дефилето, личности и дела. Някъде там, до Очин дол и преди

гара Елисейна, е паметникът на Дядо Йоцо, който ме гледа със слепите си очи и вижда през мен къртовския труд на родове и строеве, изваял пътя на влака през дефилето. Този път – труден, тежък, но благодатен – се оказа и пътят на сърцето ми, което толкова пъти вече ме води към Мездра. Дядо все така загадъчно се усмихва, когато кажа, че ще пътувам до там и леко насмешливо промърморва: „А, ходи на Мездралево, че е малко наляво“. Да, дядо, малко е наляво, като сърцето ми.

Той е израсъл в Староселци, област Плевен, но се държи като да е от Враца, тъй като баба ми след като се родила под някакви шипкови храсти в Очин дол през 1949 г., заживяла в града под Вола с двамата си братя и прабаба ми Гена. А и нали, както гласи народната поговорка, „откъдето е жената, оттам е родата“.

От една друга баба от Лютиброд случих да разбере, че всъщност истинският Дядо Йоцо е именно от селото, край което се издигат „Ритлите“. Някъде там, около Черепишкия манастир, може би още броди баба Илийца и търси най-тесния участък на Искъра, за да пренесе по ладията на спасението клетия четник, умиращ в името на българската свобода...

Истината е, че всеки път, когато тръгвам към Мездра, не знам какво да очаквам. Дали ще видя Калето – короната, която кичи града с римските си укрепления? Или ще карам колело до язовир Върбешница, все по-пресъхващ и ничий... Дали ще се влюбя като през зимата на 2018 ново и с нов плам в града, в хората, в човека... Дали сърцето ми ще понесе още една раздяла, още едно „до скоро“, още едно „лек път"... И може би именно в тези раздели всички влюбени е добре да се сетят за думите на героинята Трансита Ариса: „Използвай сега, докато си млад, да изстрадаш всичко, което можеш, че тия неща не траят цял живот.“

Да, по-миналият 30 ноември, петък, можеше да е като всеки друг ден. Но тогава за пръв път си тръгнах от града, в който всеки четвъртък е пазарен празник, с разбито на ледени стърготини сърце.

Пътническият влак в 14:45 потегли плахо, подмина в тръст Калето и

все по-бързо се заотдалечава, а аз заплаках като бебе, сякаш майка ми ме е изпуснала в някакво житейско корито без бряг. Помня, че слушах последната песен на Мария Нейкова „Ще ти говоря за любов, а ти сънувай“, която отекваше в мислите ми и в цялото ми същество като колелата на влака по замръзналите релси: с плавност и нежна ритмичност, но и с усилие и тежко задъхване – точно така, както зараждавах аз в най-емоционалните моменти на многогодишния си плач.

Гледах снега, покрил Искърското дефиле, като купол – черква... Снимах, за да забравя колко и какво ми липсва... Сега пиша, за да спомня любовта.

Някъде след Лакатник сърцето ми затуптя в свойствения си ритъм и сълзите ми – бистри и искрени като водата и снега – се увенчаха с една плаха усмивка: слънцето беше изгряло.

Днес, на 1 март 2020 г., повече от 12 месеца по-късно, отново тръгнах от Враца за София. През Мездра. С пътническия влак в 14:10, чийто билет за учащи и пенсионери е 2 лева и 85 стотинки. Колкото 2 хляба или половин кутия цигари.

Когато наближихме София, снимах Луково, защото някъде там моят прадядо Тодор, участвал в Първата световна война като танкист, имал къща. Снимах раждащия се над Софийското поле залез. Но не снимах себе си, защото не искам да се помня в мигове на завръщане, на залез...

А в тези на изгрев.

И тогава, и сега, и винаги отново и постоянно се сещам за въображението, моя изящен спътник в това безкрайно пътуване по Искъра.

По някое време, наближили София,

този странник ще се огледа в очите ми и ще попита:

– Коя си ти?

– Адриана – всеки път ще отговарям аз.

– От къде си? – ще се прокашля той.

– От София – горделиво ще казвам аз. Той нетърпеливо ще пита винаги:

– Къде отиваш?

– В София.

– А после?

– По някое време пак ще се върна във Враца.

– А в Мездра, откъдето се качи?

– Със сигурност.

Тогава моят любим спътник ще попита с нежната си усмивка на бродник по земята:

– Мила Адриана, докога мислиш, че ще продължи това дяволско отиване и връщане?

А аз с усмивка на лице и щастлива мъка в душата всеки път ще му казвам:

– Винаги.

Защото само любовта е безсрочно пътуване без начало и край. Дълготрайна разходка и скитане из полите на гордостта, из поляните на смиренито, из скалите на завистта, по билата на дълготърпеливостта. Защото „любовта никога не отпада“, както знае и Флорентино Ариса, чакал своята любима „петдесет и три години, седем месеца и единадесет дни заедно с нощите им"... Дори когато нямаш път към любимата, дори когато нямам влак за любимия.

И моята любов като всяка друга истинска се оказа едно безкрайно пътуване към себе си и към него... Във влака.

Край Искъра.

В дефилето на свободата.

Адриана Василева

Нейни стихове и есета са публикувани в мексиканско онлайн списание. Има собствена страница за авторски текстове и снимки във Фейсбук, както и личен блог.

Адриана Василева е млада авторка от София. Завършила е Испанската гимназия, а в момента изучава Испанска филология в Софийския университет, където е приета с лауреатско звание от Олимпиадата по испански през 2016-та. Носител е на втора награда за есе от конкурса „Пурпурно перо“ през 2019-та. Пише на испански и на български.

Среци с дърветата

Точно те правят света по-необикновен

Вековните дървета или „дърветата с памет“ са на почит в Чехия

Отиваме на разходка и се залепяме първо за някое дърво. Даже знаем къде са най-необикновените в квартала... На място, което повечето от нас ще сметнат за потискащо и тъжно. На гробището, разбира се! Но да знаете само как ухае през юли... Трудно се свиква, когато в нашата родина точно липите цъфтят някъде през юни. А тук ги чакаме още месец... Но точно този юни ни се стори вълшебно как се смеси ароматът им в Бургас. *Липи с морски дъх* – да знаете само колко зареждащо преживяване е това! Морските деца ще ни разберат... А на останалите го пожелаваме!

Но да се върнем на гробищата край къщи. Липите там са наистина огромни. Доколкото разбираме от дървета, сигурно са садени някъде в средата на миналия век. И сега извисяват могъщите си снаги. А колко птици само са намерили дом в короната им!

На същото това гробище всъщност дърветата имат повече от специално значение. За първи път в Чехия преди време именно тук – в *Дяблище*, е разрешено да се извършват погребения край дърво. Всъщност става дума за това, че опечалените окачат малка табелка на някое от дърветата в парка гробище. И то се превръща в символ на това, че нищо не изчезва

от света ни завинаги. Може да ви се стори малко потискащо, но гората на покойниците е истински вдъхновяваща, макар първо обикновено... да хваща за гърлото.

Радваме й се всъщност, защото дърветата наистина са като антена за всичко онова, което предчувстваме, но не осъзнаваме. Те са символ на една свръхсезитивност, а както потвърждава науката в последно време, не просто символ, ами истински инструмент. Изключително интересна в това отношение е книгата на един немски лесничей, който прекарва дълги години в гората и се посвещава на това да изучава... поведението на дърветата. Петер Волебен разкрива в „Тайният живот на дърветата“ как точно комуникират помежду си дърветата, при това тук не става дума за някаква фантазия – Волебен разкрива сложната система на взаимодействие в една гора и начина, по който се организира това необикновено социално съжителство. Между другото, „Тайният живот на дърветата“ е издадена и на български, и на чешки – под заглавието *Tajný život stromů*, така че ще можете лично да се убедите в истинността на казаното... пък и да проверите откритията му при първата разходка някъде извън града.

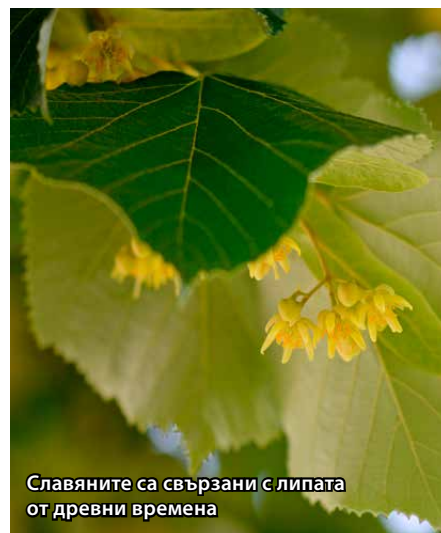
Иначе е истинска радост за нас, че

живеем в страна, в която дърветата са на почит. Чехия е известна с това, че един от националните ѝ символи е именно дърво – пак става дума за липата. Причините това да се случи са всъщност донякъде противоположни на немската култура и опитите ѝ да се наложи културно и политически. Затова на всеславянското събрание през 1848 г. поетът **Франтишек Челаковски** предлага именно липата да стане символ на славянството. Оттогава чехите я приемат за по-специално дърво, което си личи буквално навсякъде около нас.

Всъщност предложението на Челаковски е изпълнено с логика, защото според много източници **липата е свещено дърво на славяните от древни времена**. Твърди се например, че било грехота да се отсича, а всички важни решения се взимали именно под липата.

В потвърждение на това самият **Масарик** – първият президент на Чехословакия, обичал да размишлява и да си почива под една от липите край Пражкия замък. Интересното е, че тя е жива и здрава и днес, като може да се види на склона покрай Йелени пршикоп, който за жалост е затворен последните две години заради ремонт. Така или иначе, това е една от най-известните и тачени липи в Чехия, като се предполага, че е около 200-годишна.

Но нека оставим за малко чехите и

Славяните са свързани с липата от древни времена

да надникнем в скъпата България – ако се почудим кое ли е най-известното дърво у нас, сигурно мнозина ще кажат, че това е **Байкушевата мура** в Пирин. Действително, нейната възраст е около 1300 години, тоест на годините на нашата държава, като това я прави и едно от най-старите дървета в света. Открита е от един роден лесовъд – *Костадин Байкушев*, през 1897 г., като е наречена именно на него.

Имаме обаче и други дървета, които се превръщат в символ. Съдбата на **стария полски бряст в центъра на Сливен** е малко тъжна, но наистина възхитителна. Емблема на града, с дървото се свързват и много преда-

Дървото, под което отмарял самият президент Масарик

Вместо надгробна плоча – дърво

ния. Славата му помогна да спечели през 2014 г. един прекрасен конкурс, наречен „Европейско дърво на годината“. За жалост, в годините след това брястът започна да съхне – от общината направиха всичко възможно за спасяването му, а БНБ го увековечи на възпоменателна монета преди две години. Дано и поколенията след нас се радват на такива дървета, защото те означават много – от една страна, съхраняват природата, но от друга, и родовата ни памет!

Това пък вече показва от какво значение са за нас – макар че на всеки му се е случвало да осъзнае, че са много повече... И без специални изследвания може да усетим, че край дърво мислите ни изведнъж се успокояват и дори стихват. Някои

препоръчват и прегръдка, но ако ви е грапаво и убива, е достатъчно да поставите и ръка върху кората. Честно казано, удивително е могъществото, което излъчва едно голямо, възрастно дърво. Лесно се превръща и в символ на издръжливостта – сигурно затова поетите ги обичат толкова много!

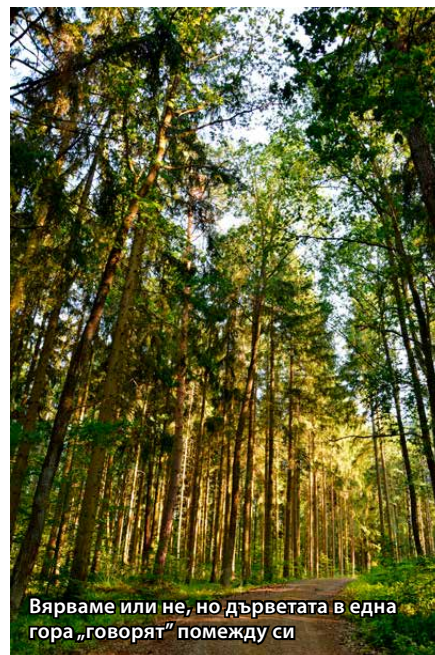
Лилия Старева например, нашият известен етнолог, описва символиката на дървото, като споменава това, че то е и **символ на женската плодовитост** и живота въобще – затова в народните източници дървото се изобразява като жена. И наистина, въпреки че различните народи имат свой светоглед, отношението им към дърветата от древността се припокрива. За тях те са на първо място магични създания, средство, чрез което да поемем към други измерения. Ето какво е например според келтските легенди въздействието на най-често срещаните дървета покрай нас...

Липата е дървото на истината и хармонията, като символизира творчеството. Под нейните клоно човек открива правдата, а и се предпазва от злите сили. *Орехът*, който толкова обичаме, илюстрира радостта да се живее. Възпитава ни в търпеливост, но и служи за подсилване на плодовитостта при жените. *Яворът* пък се смята за ангелско дърво, което подсилва отвореността към всичко около нас. Успява да ни успокои, а действа благотворно и на малките деца. Главата ни се проявява, има ли *ясен* наблизо.

Ето я и *крушата*, която прочиства организма от токсини и подсилва сърцето. Тя пък се смята за мъжко дърво, работи за силите на мъжа. И накрая да завършим с друго могъщо дърво – *дъба*. Също свещен, той ни предпазва от неприятели и ни учи да откриваме силите в себе си.

От древните легенди всъщност ви предлагаме да прескочим в настоящето. Дърветата са необикновени и защото са различни през всеки сезон. Ако си имате любими, сигурно сте свидетели на тази тяхна постоянна промяна. А ако не, просто открийте някое, което впечатлява я с осанка, я със силата, която излъчва. И ще станете приятели.

Красимир Проданов

Вярваме или не, но дърветата в една гора „говорят“ помежду си

Снимки: Деница Проданова

Хлябът е мерило на любовта ни

Естер Гомбаш превърна печенето му в урок как да сме заедно

Социалната изолация роди експеримент, посветен на кваса и хляба

Наричаме го насъщен – а това е специална дума... Използва се всъщност за нещо, което има голямо значение в живота ни. Така само с определението „хлябът наш насъщен“ веднага казваме най-важното... И то е, че стойността на хляба е еднакво телесна и духовна. Затова и печещата хляб **Естер Гомбаш** веднага прикова вниманието ми. Експериментът си тя започна в изключително особен момент, в който телата ни бяха принудени да са неподвижни, а пък обикновено това буквално покосява и духа. Става дума за прословутата пандемия. Или изолация. Десоциализация. А Естер направи точно обратното – свързва хората в този момент. Честно казано, подозирах, че това е част от ритуала ѝ да насели с добра енергия новия си дом край морския бряг в Поморие. Затова се изненадах, когато сподели, че не го е осъзнавала... „Благодаря ти за напомнянето – обясни ми, – ароматът на хляб за мен, а знам, че и за много други хора, е равен на усещането за домашен уют. Първото нещо, което опекох в новата фурна, беше хляб. Харесва ми мисълта, че по този начин ритуално съм осветила дома ни.“

Пътят до опичането всъщност е дълъг, защото целият този епизод от живота ѝ започва с идеята да се научи да създава свой собствен квас.

Провокира я един унгарски хлебар, който нарича себе си простичко **Саби**. С над 30-годишен опит, той е собственик на верига занаятчийски пекарни за майсторски хляб в другата родина на Естер – Унгария. Именно в началото на карантината Саби отправил запитване към хората дали имат желание да се научат да си правят сами квас, докато са у дома. Отзовават се хиляди и така започва онлайн курсът на хлебаря. Естер обаче е впечатлена от самото преживяване, което създава той за хиляди на практика затворени в домовете си в този момент хора. Мисълта им обаче витае покрай нещо хубаво, нещо красиво и важно. „Казах си, че и аз искам да опитам – споделя Естер. – Това, което ме омагьоса все пак да се захвана, е харизмата на Саби пекаря. Той излъчва любов към кваса, към хляба и към хората, за които пече хлябовете си. Заплени ме и щедростта, с която сподели знанието, което е трупал през годините. За мен е жив пример за това, че колкото повече даваш от себе си, толкова повече получаваш и имаш.“

А това, че искричката е прехвъркнала от Саби в Естер, показва и развитието на нашата „заквасена“ история. Тя решава да превърне създаването на квас в споделено преживяване, като кани и своите приятели да се включат. Честно казано, изкуших се

и аз в този момент, но други неприятности ме превърнаха просто в зрител на случващото се в дома на Естер край морето. В продължение на девет дни тя показваше на всички ни докъде е стигнала квасената история – търпеливо разясняваше, а най-важното е, че в бурканчетата, чашите и купичките започваше да се ражда съвсем истински живот – от онзи, който е необходим, че да се появи после насъщният.

„Неусетно осъзнаваш, че да отгледаш хляб е не само едно красиво и възможно приключение, но и проява на любов – прави равностметка сега Естер. – И си мисля, че в тези два или три месеца на несигурност, потиснатост и страх именно способността да изразявам и преживявам тази любов даде сила на мен и на хората, които се присъединиха към отглеждането на квас тук, в България, с мен, да намерим някаква стабилна опора и да съхраним изконна връзка със самия живот. Имахме нужда да преживеем това, че независимо от външните обстоятелства в нас съществува извор, който е способен да създава същественото, най-важното, насъщното.“

И тук идва най-интересният въпрос... Защо печенето на хляб сякаш променя същността ни и ни кара да изживеем усещания, които са силни и чисти едновременно? Като молитва е, но и като събдяване. Заквасването, оживяването на хляба в много отношения копира и самото ни сътворяване – от шепа пръст, превърната в кал, която изведнъж се сдобива с душа. Чудя се дали Естер няма да реши, че това е прекалено смело твърдение, но за моя радост и тя отбелязва: „Отглеждането на квас беше за мен ритуал – пътуване към личната съзидателна сила и свързване с някакви много дълбоки корени. Разбира се, и аз пазя истории за това как прабаба ми е замесвала хляба с квас в нощвите, а за щастие, имам и спомени от детството за квасения хляб, който се продаваше в селото на другата ми баба. В цялата работа се съдържа много

философия, квасът е голям учител – за забавяне на ритъма, за търпение, за доверие както в процеса, така и в собствената ни интуиция или усещане."

Но да се върнем към онова, което се случва в кухнята на Естер. На втория ден квасът вече демонстрира мехурчета; до шестия го подсилваме, а на седмия го храним за последно. После се учим да поддържаме квас майка и идва най-тържественят момент – точно онзи, в който квасът ще предаде духа си на топката тесто, че да се роди от нея насъщният, хлябът. Именно тук Естер разбира, че нейният експеримент се увенчава с успех. Докато пече първите си хлябове, започва да получава снимки и от своите приятели. Като вълна е – топла и завладяваща, докосваща другите и превръщаща ги в твои приятели. А над всичко е самият аромат, който сигурно се е носел от прозорците и далеч в морето...

На Естер обаче ѝ се иска да запази топлинката от това квасотворчество – и го прави по своя начин, със серия от рисунки. Ражда се мъничка книжка, наречена „Душата на хляба“. Когато я взимам в ръце, веднага отварям по средата. Там са изрисувани героите на цялата тая история, квасът, отгледан от Естер и приятели. При това всеки си има свое име и история – от Квасчо през Квастина, та до Квасилюб и Квасля. „Рисуването е изненадата в живота ми – споделя Естер – и мястото, където намерих себе си, или средството, с което най-пълноценно да се изразя. Никога не съм искала или не съм смятала, че мога да рисувам или че имам път в това. Аз нямам години на практика и съм много далеч от професионалните майстори, но това, което се оказва съществено и ми донесе така търсения душевен мир, е, че намерих сфера, в която разбрах, че не е толкова важно колко свършени сме в нещо, а колко любов влагаме в него – и в крайна сметка се оказва, че любовта е тази, която прави разликата в нещата."

Но така Естер отговаря възпитаност и на онова чудене, с което започнахме... Любовта е онази, която създава хляба. Любовта и нас е направила същества от светлина и плът. Едва ли сме свършени в нещо друго

Да отгледаш хляб е проява на любов, казва Естер

освен в любовта си. А плодовете ѝ са прекрасни. В нашия случай – парче хляб. Но насъщен, защото значи много повече. Понякога всичко.

Изкупление за отхвърления хляб няма

Редове към Естер отправя и Пламена Каприева, която също е вдъхновена да опече хляб. Ден по ден създава своя Богоквас, както го нарича, а накрая изпраща и тези размисли: „Още в миналото, когато посрещали някого, гощавали го с хляб и сол. Хлябът носи щастието, а солта е частицата скръб, без която не може. При раждането на дете се меси пита, която след това се разчупва, но високо, с вдигнати ръце – това е символ и пожелание детето да израсне силно и здраво. На сватба питата също се разчупва – от младоженците, като се смята, че който отчупи по-голямо парче, той ще има власт в семейното огнище. Когато децата прекрочват за първи път училищния праг, посрещат ги с пита и мед, за да бъде учението сладко и изпълнено със смисъл. Медът е лечебно благо, но с питата той придобива още по-силно значение. Често насъщният хляб не е само радост, но и черна мъка – „кучешки късмет“. Защото хляб не се хвърля. Може да се даде на куче, но не и да се захвърли. Изкупление за греха от отхвърления хляб няма! Защото съкровена дума „хляб“ е още от самото начало с човека. Смята се, че най-голямата грешка би била да откраднеш жито. От житните

кълнове е хлябът и никой не трябва да си позволява оскверняването му. Ако ли не, то тогава започват бедите, които са изпратени от Бог да докажат, че никой не е по-голям от хляба."

Красимир Проданов

Естер Гомбаш е завършила психология в Будапеща. Вече 13 години живее в своя град на любовта и мечтите – Поморие. Занимава се

активно с ненасилствена комуникация, провежда много семинари за общуване с емпатия. Автор е на карти „Емпатико“, също така преводач и издател. Последната ѝ книжка „Душата на хляба“ е посветена на отглеждането на квас и печенето на хляб, „който храни тялото и душата“.

Професор Светомир Иванчев – моят единствен и непреодолим респект

Ако беше дълголетник, любимият ми професор от студентските години тази година щеше да навърши сто години. Светомир Иванчев – единственият, неповторимият, най-ярък, най-ценен, най-уважаван, ненадминат български бохемист и преводач, авторитетен учен, любим университетски преподавател. Неговата годишнина отново е повод за безбройните му възпитаници и последователи, на чиито обич и признателност приживе винаги се бе радвал, да търсят начини да напомнят за него.

Снимка: архив на проф. Маргарита Младенова

Професор Светомир Иванчев

Аз не бях от тези, които с негова подкрепа и напътствия тръгнаха по пътя на науката, които са общували с него и му остават задължени за цял живот, те има за какво да пишат. Обичам да чета мемоари, но и спомени. Защото, забелязал съм, пишейки за някого, спомнящият си изтъква най-вече себе си. Затова и отказвах. Моите преживявания с професор Иванчев са много лични, на места много смешни и са си само мои. В тях той се появява основно като препятствие, което аз трябва да преодолеем, но има и случаи, в които неговото отношение към мен ме е ласкавало, а от последната ни среща ми останаха похвалите му, с които и до днес се гордея. Но всичко това са си само мои емоции. От друга страна пък, защо да не ги споделя, в тях има и смешни ситуации, аз обичам да споделям смешките си.

Първи крачки към джунглата на чешкия език

Първата ни среща. Годината е 1966-та, месец октомври. Първи крачки към джунглата на чешкия език. Курсът ни – пет-шест момчета

и десетина девойки, аз, гологлав след казармата, с абитуриентския си, единствен костюм, уплашен, с нула самочувствие. В учебната стая влиза един солиден, приятен на вид мъж към 45 или 50-годишен, поздравява и пита: „Вие сте първи курс бохемистика, нали?“ Мълчим. А мълчание ли е, един досадник в мен винаги ме ръчка да го наруша. И викам: „А, не. Ние сме първи курс славянска филология с чешки език“. Мъжът се усмихна, сигурно е казал нещо, че туй и онуй са едно и също, и взе да си върши работата. Години по-късно си дадох сметка колко съм бил смешен, защото не съм знаел що е то бохемист и сигурно съм го бъркал с бохем. Ама те май и колегите ми не бяха чували тази думичка, която по-късно се оказа съдбоносна за по-смелите от нас. Останалите, един по един, подвиха опашка и се оттеглиха от бойното поле с ненаучимия чешки език – записаха кой руска, кой българска филология, а един връзкарь, син на другар от ЦК на БКП – даже журналистика в Москва. Всичко това става по-късно, да се върнем към началото. Въпросният преподавател, когото колегите, наречени от мен и до ден днешен с най-добри чувства Гаргите (но те не ми се сърдят, напротив, много обичат кръстника си и досега викат: „Къде си, Васо, да събереш своите Гарги?“), обстойно го огледаха, после коментираха ръцете му, номера на обувките му и други подробности, но всички признаха, че е хубав мъж. На мен и на Сашо Недков, най-верният ми и до днес приятел от онези години, ни бе все тая как изглежда въпросният ни учител, но пък запомнихме името му. С титлата – доцент Светомир Иванчев. На всичкото отгоре се оказа, че е и декан на нашия факултет, но нито аз, нито Сашо се стряхахме от титли и степени в

административната университетска йерархия. След две години принудителен целибат очите ни шареха по колегите – и не само от нашия курс, а по тия от руска и българска филология, абе, море от красота. А с доцент Иванчев се виждахме май веднъж седмично и беше голям зор, щото ни караше да учим наизуст разни текстове и работеше по произношението ни, от което ни се потрошиха езиците. Помня, че наблягаше на твърдо и меко „и“ и на дължините, като ни караше да удължаваме до три пъти дългите гласни, та да свикваме. Признавам, когато сам започнах да преподавам чешки, също наблягах на трикратните дължини и също давах текстове наизуст. Но не от Карел Чапек *Z názoru kočky: Tohle je můj člověk, nebojím se ho...*, не помня нататък, а детски залъгалки и... любовни стихове. Но да не се отклонявам. С пълно безразличие към бъдещия си кумир останах и след изпита по чешки в края на първи курс. Приказвах каквото приказвах, отговарях на въпроси, накрая нещо ми казваше, че би трябвало не знам какво си, не помня, някакъв упрек беше, но аз бях повече от щастлив, защото ми писа...

тройка! Да! Щастлив, защото повечето от Гаргите и другите момчета, включая и Сашо, оставаха за есен.

Светомир Иванчев стана кошмара на студентските ми години

Истинските ми преживявания с все още доцент Светомир Иванчев започнаха в началото на втори курс. Оказа се, че той ще чете курса ни по старобългарски заедно с руска филология. Още първия ден разпреди ние, бохемистите, да заемем първата редица в аудиторията. Като влезеше, първо проверяваше дали сме на мястото си, и следваха, макар и много рядко, въпроси къде е тази, къде е този. Но най-напред: Самоковлиев тука ли е? Иди, че отсъствай от лекциите му!

Тогава за първи път май се поуплаших от него, защото на всичкото

билети с въпроси, които съм прочел, щото имаше и такива, до които често не стигах. Идва ми редът, дотогава минали някои от Гаргите, коя четворка, коя петица, аз се глася за шестлица. Влизам нахакано, поздравявам смело, тегля билет, правя една победоносна физиономия и сядам. Нахвърлям си набързо план какво трябва да кажа по въпросите си и с отегчен поглед шаря из кабинета. Някоя от Гаргите нещо не знае или бърка, Иванчев към мен: – Самоковлиев? Как беше? – и аз като автомат за кафе „Лаваца“ – шууур и отговора. И така на няколко пъти. Гаргите получават пет или четири и излизат. Най-сетне сядам срещу другаря доцент и със завидно самочувствие почвам да говоря. Той ме прекъсва: „Ясно, Самоковлиев, това го знаете. Я ми кажете...“ и почва да ме разхожда по целия конспект. Аз реагирам безпогрешно, надигам рамене и чакам да ме похвали. Няма такова нещо. Неговата слабост да ни кара да учим наизуст се бе проявила и в заниманията ни със старобългарския. Пак учихме нещо, а, да, Черноризец Храбър „За буквите“. Изпях си аз песента за буквите, дойде ред на превод на текст от нечие евангелие. Почвам аз, превеждам и към края някаква думичка ми се дърпа, не мога да се сетя и не мога. Спокойно – нали никой не може да знае всичко – казвам: „А, не мога да се сетя за тази дума“ и понечвам да продължа, но доцент Иванчев ме прекъсва: „Нищо, Самоковлиев, до есента ще се сетите. Свободен сте“ – и ми връща студентската книжка.

Едва не умрях! Ококорих неразбиращи очи, онемях и имах чувството, че потънах през всичките пет етажа на факултета и се забих вдън земя. Не помня как съм излязъл, как съм казал „Скъса ме“, от което някои от Гаргите направо се отказаха да влизат, не помня и как съм се прибрал в квартирата си. Помня само, че цяла нощ не спях от недоумение. Защо? Какво иска от мен този човек? Помня, че след тази безсънна нощ името Светомир Иванчев, все още доцент, по-късно професор, стана кошмара на студентските ми години. Избутах лятото на Слънчев бряг като екскурзовод, отивам наесен в София да се явявам на изпит по старобъл-

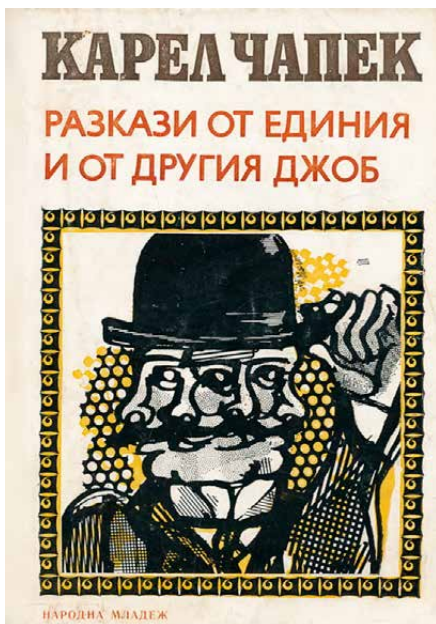

гарски. Сашо и той. И двамата уплашени, а аз и ядосан, готов този път да се разправам. Влизаме и двамата в кабинета му, задава ни някакви въпроси, ние нещо пишем, после говорим, рецитираме, превеждаме, доцент Иванчев е недоволен и от двамата ни. Мен ме нахълца като крив корнишон, че през юни съм бил по-добре, а сега...

А сега дойде и моят ред! Като отворих една поморийска уста! „Вие сте несправедлив! Разходихте ме из целия материал, отговарях и заради Гаргите...“ „Моля?“, „Извинете, колежките, отговорих на всичките Ви въпроси, толкова ли не заслужавах поне една тройка?!“ Доцентът пламна, от очите му огън и жупел, та като ни подхвана със Сашо: „Вие давате ли си сметка защо сте тук? Знаете ли какво се очаква от вас?“ Последваха комплименти за възможностите ни и веднага упреци, че не ги проявяваме, че не мислим за бъдещето си и прочее. Руга ни, кастри ни и накрая рече: „Ами като не ви е срам и ви стига някаква си жалка тройка, ще ви я напиша!“ И ни я написа! С гняв и толкова малка, че едва се надигаше над реда. Абе, като грижовен баща е мислел за наследници в науката, човекът, без да си дава сметка, че на нас със Сашо и през ум не ни минават подобни мисли.

Звездата на факултета

До тук бяха срещите ни студент – преподавател. Имаше и още една, но вече комсомолска история, когато

отгоре, при всяка нова лекция нещо се връщаше към предишен материал, питаше как беше еди-какво си, я Самоковлиев, ще ни припомните ли, как беше, Самоковлиев, я станете, я кажете. Ужас! Та като го захапах пустия му старобългарски, кошмарът на много българисти и слависти, на упражненията бях напомним до пукване, до края на двата семестъра бях изгълтал целия учебник, барабар с кориците. За първи път отивах на изпит със самочувствие, че съм подготвен за абсолютна, заслужена шестлица. Вече имах тук-там по някоя, но те се дължаха на изключителния ми късмет да изтеглям

Светомир Иванчев (вляво) с Цветана Романска и д-р Карел Мара в София

аз заслужено оплюх един келеш, който преподаваше „Основи на комунизма“, май тъй му викаха или нещо подобно, който изнудваше и натискаше колежки в кабинета си, бяха си патили от него моята Татяна и две-три от Гаргите. Това става на комсомолска конференция, аз излизам на трибуната и, без да казвам имена, споменавам какви ги върши въпросният другар, по това време партийен секретар на Университета!, като казвам, че по-предните курсове се сещат за кого говоря, а по-следващите ще научат като им дойде редът, и че говоря от името на пострадали колежки, не от личен опит, защото, слава Богу, на мъже не налита, иначе да са ми избили зъбите и прочее. А в президиума доцент или вече професор Иванчев, не помня. Та той ме подканва: „Кажете, Самоковлиев, кажете името на този колега“. А аз: „Е, бях решил да бъда деликатен, но след като професор Иванчев настоява...“ и с аплауз отцепих името на оная гад. Така станах звездата на факултета, последваха много страни, необясними, нахални събития, които бяха основно насочени срещу мен, но както по-късно разбрах, зад мен стабилно е застанал Професорът. Иначе можеше и да не завърша, знам ли. Навярно така ме е оценил от друга гледна точка и е простил нахалното ми поведение в аферата „старобългарски език“. Завърших.

Разбрах, че не ставам за артист

По стечение на обстоятелствата започнах да преподавам чешки език

в Бургас, после по собствено желание и най-вече по настояване на моя изключителен приятел – режисьора Николай Георгиев, се опитах да стана актьор в неговия театър „4+4“, където пеех дует с никому още неизвестната красива девойка Камелия Тодорова и ми се случваха неща, от които разбрах, че не ставам за артист и се оттеглих. Но клюката, че съм в София и че играя в някакъв театър, плъзнала и стигнала и до Професора. А междувременно аз съм в София вече не като артист, а като екскурзовод със съветски групи и неслучайно минавам през подлеза при хотел „Плиска“, щото там ми е групата. Насреща ми професор Иванчев. Аз механично се оттеглям към стената и с ужасен вид го поздравявам. А той видимо ми се зарадва: „О, Самоковлиев, Вие май най-сетне намерихте себе си. Станали сте актьор, нали ще ме поканите да Ви гледам?“ А аз, ни жив, ни умрял, хъката, мъката, а, не, отказах се, сега съм екскурзовод. А той: „А ако чуя, че сте станали и космонавт, няма да се изненадам!“ После ми каза, че в Пловдив има нов филологически факултет и че там е Иван Куцаров (светла му памет!), да му се обадя и да се стягам за някой конкурс. И пак нов период от живота ми в Пловдив, където след години вече се засичахме като преподаватели – той професор, аз мижав асистент на хонорар, но срещите ни бяха епизодични и за мен драматични – изпадах в срам, като го видех. Продължавах да изпитвам респект, почти ужас от този човек, имам усещането, че дори съм заеквал, като съм отговарял на някои негови най-обикновени въпроси.

Първите ми стъпки като преводач на чешка художествена литература

Вторият „сезон“ на срещите ми с професор Иванчев е след моето завършване, вече по други поводи и с други емоции. Пак има смешки от моя страна, но този път от негова и ласкателни за мен думи. Първите ми стъпки като преводач на чешка художествена литература. Изчел съм всичките преводи на Светомир Иванчев – от „Швейк“ на Хашек, през целия Чапек, та до „Празниците на кокичетата“ на Храбал и за мен той е

безспорен талант и огромен авторитет.

Годините са осемдесетте. Аз съм превел вече две-три книжки и се виждаме на всеки преглед на преводната литература, организиран от Съюза на преводачите в България. След официалната част следваше коктейл, оформяме се по групички, ние, бохемистите около него. Професорът спомена, че е време някой от нас, младите, да се заеме с Владислав Ванчура. Пак аз, защото не Вие, професор Иванчев, той е толкова труден за превод. А той, а не, аз съм вече стар, трудно ми е (а да е бил на шейсет и, пък аз, нахалният, продължавам да превеждам и след седемдесетте си!), вие младите сте длъжни и прочее. Приех го като предизвикателство. А и бях млад, напорист, убеден бях, че това го мога. Реших да опитам. Дори тогава имах амбициите да превода едва ли не целия Ванчура, та затуй и започнах от „Хлебаря Ян Мархоул“. Излезе книгата, не липсваха и емоции и смешки около нея, но тях ги подминавам. Искам само да споделя радостта си, че професор Иванчев ме похвали. Това ми стигаше. Продължих с „Капризно лято“, последваха похвали и награди, взех да добивам самочувствие, че това наистина го мога. Събрах и необходимите страници превод, за да кандидатствам за член на Съюза на преводачите в България. Трябваша ми и двама поръчители, вече членове, със същия език. Единият беше ясен – Янко Бъчваров (светла му памет!), бяхме приятели, обичахме се, той вярваше в мен. Написа ми той препоръката, а втора? От кого? И пак Янко: „Помоли Професора“. Набрах кураж, пак съм в София, отивам в Университета, намирам Професора и хъката, мъката, бихте ли ми станали поръчител. „А, не!“ – първа реакция, „Веднъж, по партийна линия ме накараха да стана поръчител на една другарка с една-единствена книжка, такъв срам бях, като видях превода й, и се зарекох, не, повече никому не ставам поръчител“. Аз мълча и сто пъти ставам пишман, че съм го помолил. „Но на Вас, Самоковлиев ще стана“ – продължи той. „Напишете си я и ми я донесете, да я подпиша. И бъдете по-скромен.“ Сам да си я напиша ли? Как така? „Спокойно“, казва

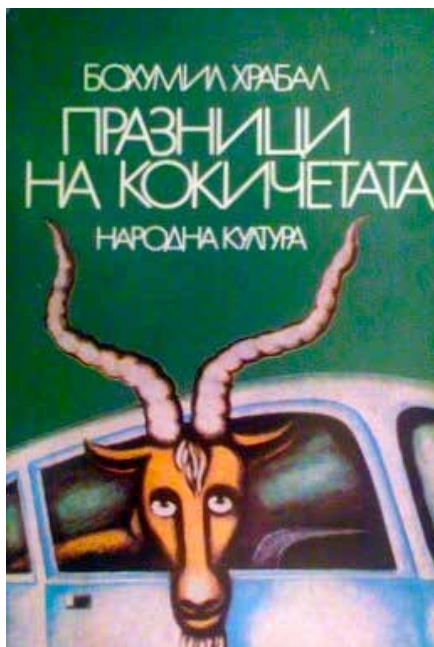
ми София Несторова (светла ѝ памет и на нея!), с която бяхме при Професора, „ще видя какво е писал Янко и ще ти я напиша аз“. Речено, сторено. Написа ми Соня препоръката, пак заедно отиваме при Професора да я подпише. Взема той листа, почва да чете, вдига глава и вика: „Самоковлиев, нали Ви казах по-скромно?“, пък аз: „А, тя София Несторова я писа, професор Иванчев!“, а Соня: „Ами аз преписвах от Янко Бъчваров!“ Голям майтап! Професорът продължава да чете, след хвалебствията има препоръка (основателна и до днес!) да съм по-взискателен, по-прецизен и нещо такова, Иванчев вдига глава, вика: „Това вече е добре!“ и слага подписа си.

Времето на перестройката

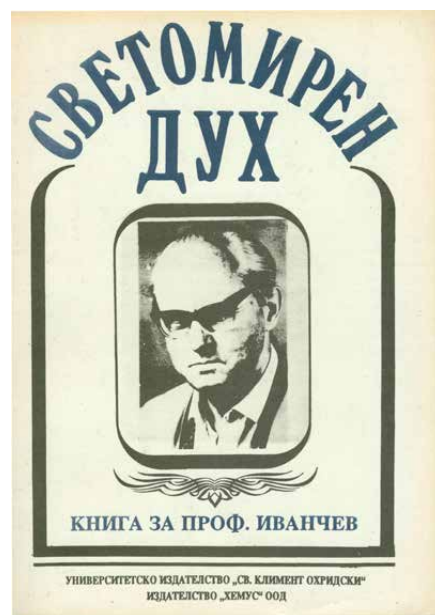
Това, че професор Иванчев ми стана поръчител, за да стана член на СПБ, има и забавно продължение с Леда Милева. Годината бе 1988-ма, времето на перестройката. Партийните другари в Пловдив решават да ми издигнат кандидатурата за председател на Дружеството на преводачите в Пловдив, щото вече нямаше кой – и да е член на СПБ, и на БКП, разбра се. Е, аз не съм, но нали е перестройка, може. Леда Милева искала да ме види, да разговаря с мен и да реши ставам ли, не ставам ли. Отивам в София, влизам в кабинета ѝ и казвам: „Добър ден, госпожо Милева!“ Тя ми подава ръка, аз я надигам към лицето си и я целувам. Абе как на тази невероятна дама да кажа „другарко“, пък е и перестройка. А тя: „Много бях любопитна да се запозная с Вас. Видях досието Ви и съм силно впечатлена, че единият Ви поръчител е самият Светомир Иванчев. А и снимката Ви е необикновена“ – засмя се Леда Милева. Ми как няма да се смее, аз се бях предложил в профил, почти като Чехов.

Моите преводи са неувяхващите цветя на гроба му

Финалният епизод от втория сезон се разигра в Чехословашкия културен център в София, без нито Професора, нито аз да знаем, че е последен. Трябва да е било в пряното начало на така наречения преход. Бях поканен за член на жури в конкурса за млади преводачи. Бяхме си свършили работата с колегите, връчихме наградите и на чешка бира и чешки солети подхванахме с присъстващите лежерни разговори. Не помня с кого сме си бърбали, по едно време идва професор Иванчев и слага ръка на рамото ми. Сякаш ме удари ток! Ей, Богу, продължавах да се притеснявам от този човек, и туй

то! А той, усмихнат, подхвана такива приказки за мен, че аз наистина, скован от тока в рамото, и онемях! Бил съм негова гордост! Бил съм най-красивият бохемист, по когото въздишали студентките, че и някои асистентки (!!), че не очаквал, но много приятно съм го изненадал с

преводите си и от този род!? Не можех да повярвам! Това същият човек, от когото аз треперех и пред когото онемяхах ли е? На всичкото отгоре ме нарича хубавец, за какъвто никога не съм се мислил. Ей, Богу, за вас лъжа, за мен истина, пак умрях от срам.

Повече не го видях. Месеци след това чух за кончината му. Не помня защо, но не можах да отида на погребението му, почувствах се виновен, че не съм се простил с него. Но поне за собствено успокоение си мисля, че признанието на колегите за моите усилия в превода достойно оневинява греховете ми пред него. Моите преводи са неувяхващите цветя на гроба му, вярвам, че ми е простил, а ми се ще и да вярвам, че дори ме е обичал. Е, не колкото аз него, но поне мъничко. Ще се разбере, като ми дойде времето – там някъде сред звездите. Засега не бързам. Само го споменавам с непреодолим респект. Та така...

Васил Самоковлиев

Светомир Иванчев е български славист, известен с преводите си на Ярослав Хашек („Приключенията на добрия войник Швейк през Световната война“) и Карел Чапек („Фабрика за Абсолют“, „Кракатит“, „Метеор“ и др.) Роден е на 10.7.1920 г. в София в българо-чешко семейство. Завършва класическа гимназия (1940 г.) и славянска филология в Софийския университет (1947 г.). От 1952 г. е асистент в Катедрата по славянско езикознание и етнография в Софийския университет. Специализира във Варшава и Краков. Професор по славянско езикознание (1970 г.). Ръководител на Катедрата по славянско езикознание в Софийския университет (1974-1990), заместник-декан (1965-1966) и декан на Факултета по славянски филологии (1966-1970), директор на Института за български език към БАН (1976-1977). Основател и главен редактор на списание „Съпоставително езикознание“, член на редакционната колегия на списание „Български език“ и списание „Старобългаристика“. Умира на 5.2.1991 г. в София.

Свилен Тодоров: Основното за всеки един успех е вярата в теб самия

Дизайнер на бъдещето. Визионер, човек с ново виждане, с поглед, насочен към по-добър свят. Иновативен, интересен, с повече от 12-годишен опит във водещи рекламни агенции, той достига до позицията главен дизайнер (Head of Art) на творческа агенция Publicis, Прага, част от Publicis Group. След като завършва специалност "Дизайн на порцелан и стъкло" в Националната художествена академия в София, през 2007 година заминава за Чехия. В чешката столица той се развива в сферата на модерното изкуство, рекламата и дизайна. Свилен Тодоров е творческата фигура зад идейните концепции на БКИ в Прага.

Дизайнерът Свилен Тодоров вярва, че няма невъзможни неща

Г-н Тодоров, на какво се дължи Вашият професионален успех? Как стигнахте до позицията главен дизайнер в една от най-добрите творчески агенции в света?

Основното за всеки един успех, независимо в коя сфера, е вярата в теб самия и възможностите ти. Човек не трябва да я губи дори когато всички му казват, че това не е правилно, не е за него или не е възможно да се направи или случи. Много често хората съветват според личните си възможности и смятат, че ако нещо за тях не е възможно, е невъзможно и за другите. Когато съм искал да постигна нещо, винаги съм търсил решение и съм вярвал, че няма невъзможни неща. Има само дълъг път, който е необходимо да се измине, за да бъде сътворено желаното. Най-елементарните и прости неща, които всеки може да разбере, е най-трудно да се измислят. След като направя или постигна нещо, чувам хора, които каз-

ват: „Това и аз мога да го измисля или направя“. Едно е да искаш, друго е да можеш и трето е да го направиш наистина. Доста често пред успехите има една-единствена пречка дори когато имаш вяра, а именно, че човек не знае колко време му е необходимо, за да го постигне или дори да го сътвори. Важното е да не се откажем по пътя на достигането на това, което желаем.

Вече шеста поредна година работите съвместно с БКИ за създаването на концепцията и визията на Фестивала на българското кино в Прага. Бихте ли ни разказали за проектите и кой от тях беше за Вас най-интересен?

Да, така е и наистина ми харесва. Година след година виждам колко са заинтересовани хората в Чехия от българската кинематография и това наистина е приятно усещане, да бъда част от колектива благодарение на БКИ. Всеки път има предизвикателст-

во, което ми носи радост. Една от наистина успешните концепции, които съм сътворявал, беше през 2018 г. за десетия филмов фестивал. Когато започнах да работя по проекта, сякаш нещата поеха нов курс. Хрумна ми нещо, което винаги ми е харесвало и до ден днешен носи усещането за родината и традициите, свързани с България. Създадох концепция с кукери. Кукерите, които гонят злите духове или негативното, винаги са ми харесвали. Вложих личното си усещане, за да започне годината добре, както за мен, така и за всички, които бяха част от фестивала. Използвах силата на тази българска традиция. Изградих цялостната концепция върху това. Наистина фестивалът беше много интересно посрещнат от публиката. На откриването бяхме поканили кукер от България. Режисьорите бяха във възторг и изразиха своята благодарност и радост, че са част от самото събитие.

Кои са стъпките за създаването на една успешна рекламна кампания?

Най-важната стъпка е създаването на добра идея. След това е добрият екип. Когато работим за голям клиент, от изключително значение е да се стиковаме помежду си. Дори най-добрата идея се оптимизира. Слоганът наистина трябва да е впечатляващ. Много е важно това, че рекламата на определен продукт трябва да допринася за имиджа на марката. Всеки път се търси уникалността и така нареченият wow ефект. Когато работя сам, от мен зависи всичко. Да измисля идеята, да направя графичния дизайн, ако е необходимо – и създаването на телевизионната реклама. Стъпка по стъпка – идея, история, визия, графичен дизайн, фотография, видео.

Какво за Вас означава удовлетвореност в работата? Взискателен ли сте?

Аз съм педантичен към работата си, искам всичко да е перфектно. Най-голямо удоволствие изпитвам от процеса на създаване и решаване на задания, които са свързани с изпълнението на самата концепция. По този начин се научават нови неща. Както се казва, човек се учи цял живот, а това е моето удоволствие от работата.

Какви са критериите, по които подбирате екипа си?

Да се избере правилният екип е дълъг процес. Всеки един човек има свой начин на работа, характер и възможности. За да събереш правилния екип, е важно всеки един да знае своите възможности и да прави това, в което е най-добър. Има хора, които искат да правят нещата, в които не са толкова добри, за да израстват, но тогава не се получава. За мен като дизайнер е важно да имам много добър творчески директор и копирайтър. Аз имам визуално виждане и усещане за дизайн, но е необходимо историята да е наистина добре написана, така че всеки един човек да може да я разбере и да му е интересно.

Според Вас талантът има ли пол? Какво е съотношението между жените и мъжете на Вашето работно място?

След всичките години и опита ми с толкова много хора, с които съм работил, съм разбрал, че добрата работа зависи единствено и само от личния талант, труд и амбиция, не от пола. Но дали хората получават заслуженото признание под формата на парично възнаграждение или позиция, вече се определя и от други фактори. В днешно време е много относително да се направи съпоставка кой е по-креативен – дали жените, или мъжете. Аз съм работил и с двата пола и наистина мога да похваля работата на жената. Важно е работата и постиженията да се видят от повече хора. В големите рекламни корпорации все още виждам лека дискриминация, но наистина в последните години голям процент от добрите световни концепции, които даже печелят големи награди, са създадени

от жени. Радвам се, че познавам една истински силна личност, която вече няколко години се занимава с популяризирането на жените като творци – Мария Милушева, творчески директор в Noble Graphics, България. Тя е и майка и е действително добра в своята професия.

Как според Вас се е променила рекламната индустрия през последните пет години?

Всяка година рекламата се променя все повече и повече. Последните пет години тя се фокусира към социалната мрежа и работа с данни и стратегия. Класическата телевизионна реклама вече не е толкова ефективна. Модерният свят прекарва все повече време на мобилните си телефони и в социалните мрежи. Там обаче е важно хубаво да се обмисли къде се появяват рекламите, защото могат да бъдат дразнещи, когато искаме по-бързо да се зареди някое видео например. Рекламодателите трябва да имат предвид, че такава реклама може да има дори обратен ефект. Много ми е интересно какво ще се случи след пет години.

Терминът goodvertising (на английски език: advertising – реклама и good – добър) се превърна в движение, което разглежда рекламата като сила за позитивна промяна. Може ли креативността в бизнеса да бъде използвана за промяна в света?

Да, определено! Рекламите имат голямо влияние върху съзнанието на

потребителите. Изключително важно е да се насочим в тази посока. Хората вече са изморени от негативизма, който в последните години е голяма част от нашия живот, и вече съвсем целенасочено търсят положителната страна на живота. Рекламата се опитва да намери начин да предлага нов поглед върху продуктите. Използва и възможността да върне това, което си мислим, че вече е отдавна загубено. Няма нищо невъзможно, стига да се научим да гледаме на света с позитивен поглед. Забелязвам, че и това се опитват да постигнат рекламните творци в своите концепции.

Поемат ли рекламните компании все по-голяма отговорност за хората и тяхното възприятие за света?

Радвам се, че съм част от рекламния свят, и виждам година след година как рекламните творци от цял свят се опитват да направят реклами не с цел продажба, а с цел промяна към по-добро. Да покажат на всеки един човек, че всичко е възможно, просто трябва да се започне с малки стъпки. Малката промяна, която може да промени целия свят. Голямата промяна ще се появи, но ще изисква време. В днешно време хората са свикнали да получават всичко веднага. Няма го търпението, което е много важно качество. Промяната към добро е процес, който не можем да си купим с едно натискане на бутона.

Живеем в трансформираща се динамична социална среда. Светът се обръща все повече към хуманността, милосърдието и човечността. В синхрон с това е една от кампаниите за Ваш клиент, в която се засяга традицията с избирането на шарани за коледната трапеза в Чехия. Бихте ли ни разказали за нея?

Един от последните проекти, които създадохме, е свързан с една стара традиция, която много години наред е част от коледната трапеза в чешкия дом. Всяка Коледа, седмица преди Рождество Христово, на площадите и даже покрай жилищните комплекси във всяко едно селце и градче се появяват малки щандове, където се продават живи шарани. Те са много и са затворени в големи пластмасови

„Трябва ми само спокойно местенце и моят скицник“

корита. Покрай тях улицата е покрита с кръв. Малки деца гледат как избиват с гумен чук и нож безпомощните риби. Или още по-лошо, хората си ги купуват живи и си ги гледат една седмица във ваната, която няма достатъчно кислород, за да могат да живеят. Целта на кампанията не е да спре традицията хората да си купуват шарани, а да спре бруталното избиване на публични места. В днешно време риба можем да си купим навсякъде, вече подготвена и без спомен, свързан с реки от кръв и задушавачи се риби. Надявам се това да е малка крачка, за да постигнем свят, в който децата растат, без да гледат насилие, нов свят на повече хуманност, мило-сърдие и човештина.

Работили сте за големи брандове като Kaufland, Tesco, Sanofi, Nestle, Renault и много други. Имате ли незабравим момент в дългогодишния си опит като дизайнер?

Всеки един проект за мен е нещо ново и интересно. Един от проектите наистина ми хареса и остави в мен спомен и надежда, че е възможно нещо да се промени. Той е свързан с хранителни отпадъци и разхищението на храна или така наречения на английски "Food Waste". Проектът беше създаден за Tesco. Бяхме подготвили серия от плакати, които разказваха за отношението и безотговорността на хората и големите корпорации към храната. Почти 30% от производството не отива за продажба само защото не изглежда перфектно. Например единият плакат

разказва историята на един морков, който няма правилна форма и затова е изхвърлен и не е предложен за продажба. Всъщност той е абсолютно същият като тези, които изглеждат перфектно. Спомних си морковите от детството, които никога не са изглеждали абсолютно прави, но вкусът им беше незабравим. Така Tesco започна да предлага зеленчуци, които заслужават да бъдат опитани, а не изхвърлени. Останалите теми, които засегнахме, са свързани с начина да се научат хората да не купуват прекалено много храна, а само това, което е необходимо. Така не трябва да изхвърляме онова, което не успеем да изядем. Важна тема е как да организираме храната си или как да я съхраняваме по-добре, за да може да се запази по-дълго.

Искате да кажете, че и хладилникът също има нужда от добър мениджмънт?

Да, в това съм убеден. Концепцията засяга темата как правилно да пазаруваме, за да има максимално използване на всичко закупено. Колко е необходимо да се пазарува за двама или за семейство с деца. Засягаме и това, как да се съхраняват продуктите, за да издържат по-дълго. Например има хора, които не знаят, че могат да сложат хляба си в камерата, а когато се извади, да е толкова пресен все едно е току-що изпечен.

Ваш проект получавал ли е специално отличие, награда?

Да, но не е бил само мой, а работа на

целия екип. Надявам се един ден да получа награда за изцяло мой проект. Но това не е най-важното. Ценя и малките постижения, и удоволствието от самата работа.

Как започва денят Ви и как се настривате на творческа вълна?

Денят ми започва много обикновено и да започне творческата вълна е дълъг процес. Никога не знам кога точно ще ми хрумне нещо. Може да се случи и през нощта или на път за работа. Винаги е различно, не е необходимо да съм пред компютъра. Трябва ми само спокойно местенце и моят скицник. Понякога е достатъчна работата с екипа, само да си говорим и да измисляме невъзможни, понякога и смешни идеи, но с времето от всички тези идеи създаваме точно това, което ще се хареса от клиента.

Какво правите в свободното си време?

Аз съм си обикновен човек, който иска да промени поне малко света към по-добро. Това се случва все по-рядко, но обичам, когато мога, да се занимавам с нещата, които харесвам. Обичам класическа филмова черно-бяла фотография, рисуване, свирене на класическа китара, керамика, обожавам работата със стъкло и порцелан. Ходя на йога, играя тенис, когато мога, и обичам да пътувам.

Какво най-много Ви липсва от България?

Семейството, майка ми, баща ми и брат ми. Приятели, които не съм виждал от много време. Радвам се, че поне част от най-добрите ми приятели са тук с мен. Прекрасната природа и морето.

Имате ли някакви предварителни очаквания за развитието на сферата на рекламата и комуникациите след ситуацията, в която се намира светът в момента?

Надявам се светът да разбере, че най-важното не са парите, а да ценим това, което имаме, дори и да е малко. Тая надежда рекламата да бъде по-позитивна и наистина искам да видя една положителна промяна след пандемията.

Раиса Андонова-Щурм

Прага отново има своята Марианска колона

Повече от век след събарянето ѝ, след много спорове и дискусии за или против обновяването ѝ, Марианската колона (чеш. *Mariánský sloup*) отново величествено се издига над Староместкия площад в Прага. Репликата на съборената през 1918 г. колона е дело на скулптура Петър Ваня, който работи по нея в продължение на повече от 20 години. Самото издигане на колоната на площада пък продължава девет часа. Висока е 14 метра и тежи 118 тона. Изработена е от пясъчник и гранит в стил ранен барок, а на върха ѝ се извисява двуметрова статуя на Дева Мария. Копието на колоната се различава от оригинала по това, че на него липсват скулптурните изображения на ангели, борещи се със злото. Те са възприемани от противниците на колоната като алегория на победата на католическата църква над реформаторите. Самата статуя на Дева Мария чака седемнайсет години в близката църква „При Божията майка пред Тин“, преди да заеме полагащото ѝ се място на площада. Копието на първоначалната скулптура, на което жителите и гостите на Прага могат да се любоват отново, е дарение от създадената през 1990 г. Общност за обновяване на Марианската колона. От години Общността се бори за връщането на това внушително произведение на изкуството на Староместкия площад. Проектът за обновяването на колоната възлиза на около 5 млн. чешки крони, събрани преди всичко чрез дарения. Първоначалната колона е построена през 1648 г. в знак на благодарност към Дева Мария, с чиято помощ пражани вярвали, че градът е устоял на обсадата на шведите в края на Тридесетгодишната война. Инициативата за създаването ѝ е на император Фердинанд III. Основният камък е положен на 26.4.1650 г. Колоната е осветена на 13.7.1652 г. от кардинал Арнощ Войтех от Харах. На освещаването присъства лично император Фердинанд III, както и синът му Фердинанд IV. Скулптурите, които я украсяват, са създадени в ателието на Ян Иржи Бендъл. Името на архитекта на Марианската колона обаче ос-

Репликата на Марианската колона е дело на Петър Ваня

тава неизвестно за нас. Тя е едно от първите мащабни произведения на бароковото изкуство в Прага. Била е трета по рода си в Средна Европа – след колоните в Мюнхен и Виена. Марианската колона е съборена на 3.11.1918 г., малко след възникването на Чехословашката република. Смята се, че главен инициатор за разрушаването ѝ е Франта Сауер, макар то да е представяно като спонтанен акт на народната воля. Колоната е свалена преди всичко от гражданите на пражкия квартал Жижков, с помощта на пожарникари, по време на шествие на националсоциалисти и социалдемократи, които се завръщат от лагера на Била Хора, предшестваш годишнината от прочутата битка. Разрушаването на това произведение на изкуството отразява враждебните настроения спрямо католическата църква. Част от оригиналната колона се пази в Лапидариума на Националния музей в Прага. Със събарянето е съгласен и самият Масарик, който казва „Радвам се, че отстраних тази статуя, защото за нас тя беше политическо унижение“. По-късно той ще сподели, че Марианската колона е била възприемана „като паметник на поражението ни на Била Хора.“ На практика веднага след разрушаването ѝ започват дискусии за това дали, кога и как тя трябва да се върне на мястото си. През 1993 г. по инициатива на Общността за обновяване

на Марианската колона е положен нов основен камък като символ на възстановяването на скулптурата. През 2004 г. пък Петър Ваня показва завършеното копие на статуята на Дева Мария. Реконструкцията на колоната няколко пъти е отхвърляна от управата на Прага, за последно – през 2017 г. Дискусиите и борбата за връщането на Марианската колона на Староместкия площад обаче не спират. Противниците на обновяването на статуята смятат, че обществото трябва да е съгласно с тази стъпка, вярвайки, че до компромис не би могло да се стигне. Те все още възприемат колоната като символ на антиреформаторски настроената католическа църква. Привържениците на реконструкцията на Марианската колона пък я приемат като акт на помирение и толерантност и акцентират върху историческата и художествената стойност на това произведение на изкуството. В началото на 2020 г. ръководството на столицата дава съгласието си за обновяването на проекта. Срещу това решение има петиции с искане за референдум, който да реши окончателно дали колоната да бъде възстановена. В крайна сметка гласовете на противниците не успяват да прозвучат толкова ясно и от 4 юни 2020 г. Марианската колона отново краси Староместкия площад.

Д-р Десислава Вилимовска

Снимка: Деница Проданова

„Баш майстора“ Кирил Господинов от поколението на големите

За изключителния актьор разказва дъщеря му Веселина Господинова

Идеята да се пренесем в епохата на „златното“ българско кино дойде спонтанно – точно след края на извънредното положение в страната ни. Вървахме тогава по централната бургаска улица, когато неочаквано дочухме познати реплики – от онези, които сякаш за миг събуждат цялото ти детство. А заедно с тях и големите снимки от една изложба... Двете неща накуп събудиха спомени-те ни за поредицата, наречена „Баш майсторът“. По-късно я намерихме в интернет и си я пуснахме, като изпитахме и носталгия, но и истинско удоволствие от майсторството, с което са направени филмите. Клишето „вечни“ в случая съвсем ще си е на мястото!

Както разбрахме по-късно, изложбата, на която се натъкнахме, е създадена от дъщерята на Баш майстора – Веселина Господинова. Прииска ни се да ни разкаже повече, за да провокираме и вас да си пуснете филмите... или просто да извадите от спомените някой хубав миг отпреди толкова много вече години.

Самата Веселина, както ще сподели и в интервюто, е вече четвърто поколение актриса. Но заедно с това и много други неща... Занимавала се е с журналистика, пише книги. Сега обаче я молим да включи своята машина на времето!

Сцена от филма „Баш майсторът“

Пренасяте ни с изложба и книга назад във времето – кое ни прави носталгични към онази епоха, освен може би собствената ни младост?

Да, така е, пренасям зрителите във времето, когато са снимани филмите „Баш майсторът“, от 1971 до 1980 г. Документалистиката и изследователските проекти, върху които съм работила през последните години, ме научиха да се пренасям в епохите с моята машина на времето. Странно, понякога плашещо, е влизането в друга реалност. С изложбата и книгата, които посветих на баща ми, нещата се задълбочиха, тъй като навлизам в периода на моето детство

и всички спомени, свързани с баща ми и разбира се – с морето, изплуват. Съвсем прекалях в това пътуване във времето, тъй като се преместих с децата си във Варна, където баща ми е живял и творил. Реални хора ме спират по улиците и ми разказват истории, трудно е да си толкова близо до една легенда.

Какъв татко беше Кирил Господинов и как приехте като малко момиченце, че работата му е да има много роли, да е актьор?

Баща ми е човек от село (Гроздьово, Варненско) с непоклатима ценностна система и морални принципи. За него децата (имам брат от негов пър-

ви брак) бяха над всичко. Никога не е разполагал със завидни финансови възможности, но винаги е намирал начин да имаме всичко необходимо. Лично на мен не ми е липсвал, напротив, аз бях като залепена дъвка. Никога няма да забравя уханието на мъжки парфюми, което се носеше от гримьорната му в театър „София“. Гледах всичките му представления, шивачки, гримьорки ме отглеждаха по коридорите на театъра. Както казваше баща ми: „Зарази се и ти от бацила на театъра“. Много вълнуващо беше коледното тържество в театъра, ние винаги бяхме Дядо Коледа и Снежанка.

Самата поредица от филми, посветени на Баш майстора, е впечатляваща с размах си и бързо придобива популярност. Но всъщност Кирил Господинов има дълга, 45-годишна кариера... Кои са златните моменти в нея?

Наричам този период на баща ми „Силата на таланта“. Момчето от с. Гроздьово осъществява най-голямата си мечта, да бъде актьор. От дистанцията на времето си представяте периода между двете световни войни. Той заявява: „Аз ще стана актьор!“ И го прави. За да е по-близо до варненския театър, отслужва военна служба във военноморските сили, пътува с кораби, обикаля света. На книжката, която открих, е с униформа, а тогава Варна още е гр.

Една от книгите, които създава Веселина в чест на баща си

Спомени и автографи

Сталин. Представете си само какво време е било, смутно, объркано, но това сякаш не го е вълнувало, преследва целта си. Започва да обикаля различни трупи в Бургас, Разград, Горна Оряховица. Във всички тези градове, където е творил, направих изложба – и това е другият период, който изследвам, „По стъпките на Кирил Господинов“. Определено избухва качествено на големия екран във филма „Шведските крале“, следват „Птици и хрътки“, „Момчето си отива“. Никога не е харесвал образа и известността на Рангел Лелин.

„Баш майсторът“ пък се явява и един вид сатира на времената, в които сме живели тогава – някои от репликите във филма са двузначни и почти хапят... А и психологическото описание е блестящо!

„И да я махаш тая „Кента“, с една три „Слънце“ ще си купиш“, казва Баш майстора на сина си Жорката. Уникални реплики, все още живи. Затова реших под всеки от изключителните кадри, предоставени ми от Националната филмотека, да опиша какво казват героите в момента и това е едно попаденията в изложбата „Баш майстора завинаги“. Когато подрежда платната, много обичам да стоя отстрани и да наблюдавам как хората се забавляват като четат диалозите. Тъй като „Весекее, музика!“, „Ша ти сложа шапката“ са незабравими, реших да включа и още един участник в проекта, аудиосредата. Тя представлява един час с цялата музика от филмите „Баш майсторът“,

гарнирани с най-смешните реплики на героите. Голям смях пада на събитията, които организирам, и това ме радва, защото искам у хората да остане това усещане за баща ми, за виталност и радост.

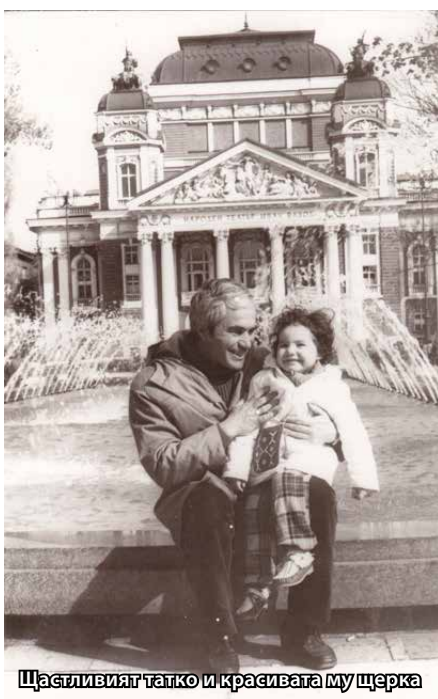
Замисляли ли сте се кое прави актьорите от поколението на баща Ви толкова ярки личности – и с такова убедително присъствие на екран?

Да, често си правя един експеримент. По време на премиерите на книгата и изложбата питам публиката: „Според вас кой български филм, който е създаден сега, ще бъде толкова популярен, както „Баш

майсторът“, 40 години след създаването си?“ Настъпва гробна тишина, възгласи: „Няма такива артисти вече!“ Времето, в което творят бурно, е несигурно и много различно от днешното. Без никаква реклама и ПР стратегии, с еднократно излъчване филмът става хит и любим на публиката, това е феномен в българското кино. Само времето ще покаже какво кино се снима днес, не коментирам колегите си, времето ще ни съди.

Разкажете ни за книгата и изложбата – как се появиха те?

Изложбата, както вече казах, е създадена от кадри, които са правени по време на снимките на „Баш майсторът“, аз разполагам с 60, но всъщност има стари албуми с хиляди снимки. Много трудно ми беше да избирам. Целта ми беше да направя един дълбок поклон към целия екип на филма. Защото това също е феномен в българското кино. Екипът не се променя от началото до края, повече от 12 години. Оператори, сценаристи, режисьори, дори актьорският състав е същият. Така с много труд и любов се опитах да създам този документален разказ за една легенда. Много държам „Баш майсторът“ да е отделна книга, само за филмите, а не биографична. Втората ми книга „Баща ми – Баш майстора“ разказва творческия му път, докато книгата албум „Баш майстора завинаги“ събра всички фотографии и наши спомени от времето, тоест от моето детство.

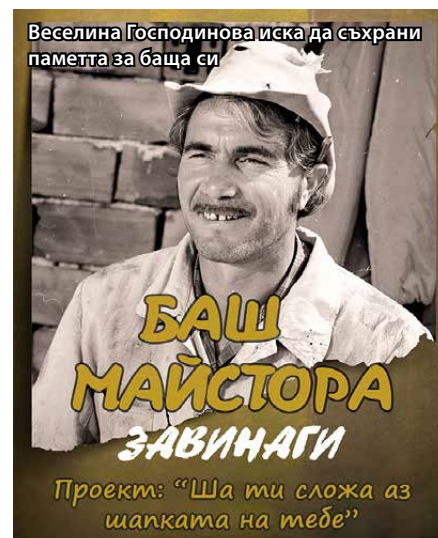
Щастливият татко и красивата му щерка

Баща и дъщеря, нарисувани от
Таньо Маринов

Веселина с възсътната фигура на баща си
във варненски музей

Самата Вие сте в обувките на баща си, така да се каже. Кое Ви доставя удоволствие, имате ли любими автори или пък филми от по-ново време?

Имам нелеката съдба да съм четвърто поколение актриса. Не практикувам професията в чистия ѝ вид, тъй като имам две малки деца и се занимавам основно с тях. Обожавам да гледам филмите с Леонардо ди Каприо и търсенията му в паралелната реалност, и за скокове във времето. Много често си мисля за нашия *Мастер* (проф. Стефан Данаилов), гледам фината му актьорска игра и много тъгувам за него.

Между другото, правеше ли Кирил Господинов ремонти и у дома?

Ха-ха-ха, не. Но аз съм много силна по ремонтите, както казвам, ремонтът е безсмъртен. В последния ремонт, който борех, един „баш майстор“ ми сложи шапката и избяга с капарото от 900 лв. Не можех да повярвам, че Баш майстора е още жив...

Имахте идея да се появи паметник на баща Ви във Варна. Докъде стигна инициативата?

Причината да се преместя да живея във Варна беше да усетя града, да реша къде да е паметникът на баща ми. През много неща преминах, даже вече съм спец в материалите, от които може да се изработи. Като вносител на проекта в община Варна, ми се наложи да се запозная с много автори. Знам точно как искам да

изглежда, сънувам го, но си е предизвикателство да го пресъздадеш на друг човек. Този път го вървях повече от две години. С днешна дата събирам средства за възстановяване на фасадата на сградата, в която живееше на ул. „Никола Кънев“ във Варна, с цел поставянето на барелефа, който изработи големият приятел на баща ми проф. Георги Чапкънов. На плочата ще пише „От признателни почитатели“, ще съм много благодарна при желание от Ваша страна да се включите в инициативата за поставяне на паметна плоча на тате „Ша ти сложа шапката аз на тебе“, като ме намерите онлайн.

Сърдечно, Ваша Веска

Интервю на **Краси Проданов**

Известният и любим на няколко поколения българи артист Кирил Господинов е роден на 24 май 1934 г. в с. Гроздьово, Варненско. Живее известно време в Провадия. След това семейството му се премества във Варна. Кирил Господинов завършва фабрично-заводско училище в Русе и ВИТИЗ през 1966 г. Още същата година започва работа в Ямболския драматичен театър. След това е артист в Драматичен театър „Стоян Бъчваров“, Варна (1966 – 1971), три години работи в Държавния сатиричен театър, а от 1976 г. до своето пенсиониране работи в театър „София“. Щатен артист е в Студия за игрални филми „Бояна“. Член е на Съюза на българските филмови дейци (1971) и на ръководството на секция „Актьори“ при СБФД.

Кирил Господинов участва във филмите „Понеделник сутрин“ (1966), „Шведски крале“ (1968), „Птици и хрътки“ (1969), „Нощем с белите коне“, „Тримата от запаса“ (1971), „Бон шанс, инспекторе!“, „Петък вечер“ (1986), „Момчето си отива“. Най-голяма известност му носи главната роля във филма „Баш майсторът“.

След 1989 г. го пенсиониранат набързо. През 1996 г. напуска завинаги София и се връща в любимата си Варна. През 1998 г. е поканен от Красимир Ранков – директор на Добричкия театър, да играе в „Предложение“ от Чехов и в „Албена“ от Й. Йовков. Следва покана от режисьора Станчо Станчев за ролята на Д-р Ранк в „Нора“ от Ибсен, която Кирил Господинов играе в Младежкия дом във Варна.

Актьорът се снима във филмите „Каталии“ (2001 г.), „Трака-трак“ (1996 г.) и „Другият наш възможен живот“ с актьорите Иван Иванов, Ваня Цветкова и Катя Динева.

Има две деца – Николай и Веселина.

Кирил Господинов умира на 18 април 2003 г. във Варна.

Кирил Господинов

„Поразените“ на Теодора Димова е българската книга на годината

Още ярки заглавия от родни автори се появиха по време на пандемията

Снимка: НДФ „13 века България“

Книгите на Теодора Димова са преведени на над 10 езика, включително чешки

Националната литературна награда „13 века България“ беше заслужена от книга на всепризнат майстор – книга, която бърка в много болезнена рана, защото ни отвежда в зловещите дни на Народен съд и терор непосредствено след края на Втората световна война за страната ни. Книгата е с почерк, който си проправя пътека във всеки свой читател – задъхана и грабваща, изпълнена с болка, но и с онази ангелска красота, която сме свикнали да съзираме в написаното от Теодора Димова. Издадена преди година, сега „Поразените“ впечатли най-много журито в състав Боян Биолчев, Амелия Личева, Здравка Евтимова, Атанас Капралов и Светлозар Желев. По регламент то отличава шест заглавия сред номинираните – и от тях след това избира най-доброто. „Поразените“ имаше своите достойни конкуренти в лицето на „Балкански ритуал“ на Георги Тенев, „Странстващият албатрос“ на Деметра Дулева, „Хроники на неведомото“ на Николай Терзийски, „Чекмо“ на Момчил Николов и „Чудовището“ на Владимир Зарев. Точно в тон с последните месеци, името на победителя научихме от онлайн излъчване на живо. Самата награда се връчва от 2011 г. **по идея на Греди Асса.** Сред победителите са автори като Георги Господинов, Емилия Дворянова,

Здравка Евтимова и др. Освен грамота призьт има и финансово покритие в размер на 11 000 лв. В случая обаче най-важен е гласът на книгата, а **„Поразените“ наистина заслужава да бъде чути!** Историята, която разказва, е преживяна от всички ни, превърнала се е в част от колективното несъзнавано – и сега книгата провокира към най-трудното. Да си дадем сметка, че всичко това се е случило и ни е променило може би завинаги. Болзеноно влизаме още с първия ред в главата на една от героините, Райна, и тя ни води през бурята на историята към голямата си трагедия, към онази

„Поразените“ стана българският роман на годината

нощ, в която се моли за едно-единствено нещо – любимият ѝ съпруг да умре без болка, да умре бързо. А после идват и следващите истории, на други две жени и едно дете. Като черни мироносици, както ги рисува самата Теодора Димова. А поражението, нанесено тогава, се проявяват едва сега, сигурна е авторката. Но дали поразените са наистина поразени и кой е по-силен в очите на Бога, пита книгата.

А самата Теодора Димова се утвърждава като най-ярко име в нашата книжнина – само преди година тя получи и другото голямо отличие, наградата „Христо Г. Данов“ за цялостен принос в културата ни. Сред извест-

ните ѝ книги са „Майките“, „Марма, Мариам“, „Влакът за Емаус“ и др. Сред останалите ѝ творби е например и сборникът с християнски есета „Зове овцете си по име“.

Книгите, които тепърва ще се четат

Междувременно излизат и нови книги от родни автори, за чиито награди може би ще говорим догодина. Най-коментирана стана **„Времеу-бежище“** от **Георги Господинов** – може би защото от излизането на предишния му роман изминаха вече девет години. А сега се роди книга, която ни предлага да се разделим с миналото или по-скоро с онова, в което то се превръща. **„Писах (и трих) за смесването на времена, когато паметта, лична и обща, си събира багажа и си тръгва“**, казва писателят. В малко по-различен контекст пък е **„Безмълвие“** на един друг обичан наш автор – **Неда Антонова**. Сюжетите ѝ обикновено са свързани със събития от нашата история, пише за Левски, за Ботев, за Преподобна Стойна. Сега по страниците на „Безмълвие“ оживява самият Паисий. А книгата е за годините, които са останали като бели петна в манастирските хроники, за личния му път към спасението. И за онова, с което се запазва в родовата ни памет.

Красимир Проданов

Появи се и дългоочакваната нова книга на Георги Господинов

Снимки: архив

135 години от Съединението (1885)

Съединението е едно от онези събития в българската история, с които ние, българите, имаме основание да се гордеем. В ранната есен на 1885 г. българският народ каза своето „не“ на Берлинския договор и доказа своята решимост да „кове“ сам собствената си съдба.

„Съединена България“. Литография от Николай Павлович. На заден план, вдясно, се вижда образът на опечалена девойка, чрез която художникът представя съдбата на македонските българи, които към 1885 г. все още са в пределите на османската държава

Берлинският конгрес

В резултат на Руско-турската война (1877–1878) българската държавност е възстановена. Според Санстефанския мирен договор, подписан на 3 март 1878 г., се създава васално на османския султан българско княжество, което включва Мизия, Тракия, Македония и Южна Добруджа. Този договор е наречен „предварителен“ и затова има кратък живот. Руската дипломатия поема ангажимент, че окончателните граници на възстановената българска държава ще бъдат определени от всички Велики сили

(Великобритания, Австро-Унгария, Русия, Германия, Франция и Италия). На свикания през лятото на 1878 г. Берлински конгрес (13 юни – 13 юли) те решават да се създаде васално на султана Княжество България, което обхваща Северна България и Софийска област; автономна област в рамките на Османската империя („Източна Румелия“), включваща Южна България без Софийска област. Тракия и Македония остават под властта на султана. **Източна Румелия** получава административна автономия. Султанът

може да държи войски в областта, но по настояване на Русия отказва да се възползва от това свое право. Комисия от представители на Великите сили изработва основния закон на областта (т. нар. Органически устав). Той предвижда законодателната власт да бъде упражнявана от Областното събрание. Изпълнителната власт е в ръцете на генерал-губернатор християнин, назначаван от султана за срок от 5 години с одобрението на Великите сили. За пръв генерал-губернатор е назначен княз **Александър Богориди** (Алеко паша), правнук на Софроний Врачански и висш служител в турската администрация. През 1884 г. по настояване на Русия на този пост е назначен неговият личен секретар **Гаврил Кръстевич**.

Съпротивата на българския народ срещу Берлинския договор

Берлинският договор разкъсва българската нация и предизвиква вълна от възмущение сред българите, особено тези от Тракия и Македония. Двете основни политически партии – Консервативната и Либералната, издигат като своя главна задача обединението на българските земи. В Южна България се организират многобройни протестни демонстрации, а през септември 1878 г. Иван Евстратиев Гешов и Марин Дринов изработват мемоар до Великите сили, в който заявяват, че българският народ няма да се примири с несправедливите решения на Берлинския договор и ще се бори за неговата ревизия. Част от българите са на мнение, че осъществяването на националното обединение може да се постигне само чрез въоръжена борба. Още през лятото на 1878 г. в Княжеството и Източна Румелия се създават революционни комитети „Единство“, а през октомври с. г. избухва Кресненско-Разложкото въстание (т. нар. Македонско въстание), което завършва с неуспех.

Опити на българите за обединение на Княжество България и Източна Румелия до 1884 г.

През 1880 г. по време на правителството на Драган Цанков (един от лидерите на Либералната партия) е направен първият опит за съединение на Българското княжество с автономната област. Обществени дейци от Източна Румелия (Константин Величков и Димитър Наумов) идват в София и обсъждат с правителството и българския княз Александър I Батенберг план за общи действия в тази посока. Те разчитат на благоприятната международна обстановка – между Гърция и Черна гора, от една страна, и Османската империя, от друга, възникват спорове относно някои клаузи в Берлинския договор. Наред с това, във Великобритания на власт идва правителството начело с

Уилям Гладстон, известен със симпатиите си към българите по време на Априлското въстание. За Лондон заминава преподавателят в Робърт колеж Стефан Панаретов, за да проучи настроенятия сред британските политици, но те отказват да се ангажират с конкретна подкрепа. Сключеният през 1881 г. „Съюз на тримата императори“ между Русия, Австро-Унгария и Германия създава благоприятна международна предпоставка за подготовката на Съединението. Последните две държави обещава да не пречат на евентуалното обединение на Княжество България с Източна Румелия, а Русия се съгласява с анексията на Босна и Херцеговина от Австро-Унгария. През 1884 г. в Източна Румелия български политически и обществени дейци отново правят опит да спечелят подкрепата на европейската дипломация за обединение. За Западна Европа заминават Иван Евстратиев Гешов и Христо Христов заедно с изработен меморандум от името на населението в областта, но отново не получават подкрепа.

Подготовка на Съединението

Въпреки поредицата от неуспехи през първата половина на 80-те години, българите в Източна Румелия не се отказват от идеята за съединение. Те започват да си дават сметка, че трябва да разчитат преди всичко на собствените си сили. В

началото на 1885 г. в Пловдив бивши революционери полагат основите на Българо-македонски революционен комитет с председател Захари Стоянов, който няколко месеца по-късно се преименува на „Български таен централен революционен комитет“ (БТРЦК). Неговите членове поддържат връзки с българските офицери Данаил Николаев, Димитър Филев, Сава Муткуров, Райчо Николов. Целта на комитета е обединение на Източна Румелия с Княжество България и освобождаването на Македония. Впоследствие ръководството на БТРЦК решава да ограничи целта си само до присъединяване на автономната област към княжеството като по-лесно осъществима. За да повдигне духа на българското население, организацията използва пропагандата – чрез периодичния печат, митинги, честване на годишнини на загинали български революционери. От страниците на своя в-к „Борба“ Захари Стоянов пропагандира, че Източна Румелия е едно изкуствено творение на Великите сили, което рано или късно трябва да се присъедини към българската държава.

През лятото на 1885 г. на тайно заседание БТРЦК взима решение да обяви Съединението в средата на септември. Ръководството му се стреми да съгласува действията си с българския княз и правителството. Александър Батенберг обещава подкрепата си, виждайки в съединителното дело възможност да възстанови

ниския си авторитет сред българите след провала на режима на пълномощията (супендирането на Конституцията през 1881 г.) и изострянето на отношенията с Русия.

Обявяване на Съединението

В началото на септември, с наближаване на датата на съединителската акция, напрежението в Източна Румелия нараства. В отделни градове започват вълнения – в Панагюрище български младежи организират демонстрация, в с. Голямо Конаре Продан Тишков-Чардафон формира чета и обявява властта за свалена. Затова БТРЦК премества датата на акцията на 5 срещу 6 септември и започва усиlena агитация сред местното население. Организиран са въоръжени чети, които заедно с войските от гарнизона начело с майор Данаил Николаев свалят правителството на областта и арестуват генерал-губернатора Гаврил Кръстевич. В прокламация до народа се обявява присъединяването на Източна Румелия към българското княжество. Формирано е временно правителство, а за главнокомандващ е обявен майор Данаил Николаев, който нарежда мобилизация и изработва стратегия за защита в случай на евентуално нападение от страна на Османската империя. Княз Александър Батенберг се намира във Варна, когато получава новината за Съединението. Той заминава за Търново, където по това време се намира министър-пред-

„Съединението на Северна и Южна България. 6 септември 1885 година“ – рисунка на пощенска картичка от 1885 г.

седателят Петко Каравелов. Князът издава укази за обща мобилизация и за свикване на Народно събрание. На 8 септември с манифест той официално подкрепя Съединението, а на следващия ден е посрещнат тържествено в Пловдив.

Реакцията на Великите сили

Обявявайки Съединението, българите на само нарушават Берлинския договор, но и поставят Великите сили пред свършен факт. Българските управляващи са поставени пред трудно и сложно изпитание – да получат международно признание на извършения акт, разчитайки на противоречивите интереси на държавите, подписали Берлинския договор. В началото всички Велики сили са единодушни – те отказват да признаят Съединението, но искат проблемът да се разреши по мирен път, без да се прибегва до сила. *За всеобща изненада Русия се обявява категорично против Пловдивския акт, тъй като не е предварително съгласуван с нея.* Руското правителство се опасява, че Съединението ще укрепи позициите на княз Александър Батенберг, и отзовава руските офицери от българската армия. Веднага щом става известна руската позиция, Англия заема по-благосклонно отношение към Съединението, защото вижда в това възможност да изтласка руското влияние от България.

По предложение на Русия, Германия и Австро-Унгария през октомври с. г. в Цариград се свиква международна конференция с участието на всички Велики сили. Участниците така и не стигат до конкретно решение, но

настроенията са в полза на връщане на старото положение, т. е. против признаване на Съединението.

Сръбско-българската война

Работата на международната конференция е прекъсната в началото на ноември, когато Сърбия обявява война на България. Сръбското нападение не е изненада за българските управляващи – веднага след обявяването на Съединението сръбското правителство дава да се разбере, че няма да остане равнодушно към териториалното уголемяване на България, което я превръща в най-голямата балканска държава. Чрез войната то иска да получи териториални „компенсации“ за сметка на източната си съседка. Крал Милан и неговото обкръжение са убедени във военния успех, тъй като сръбската армия притежава далеч по-голям боен опит и е оборудвана с модерно оръжие. В българската армия няма достатъчно голям брой висши офицери, тъй като до този момент тези постове са били заети от руски офицери, които се връщат в Русия по заповед на руския император в знак на несъгласие с обявеното Съединение. Освен това голяма част от българските военни сили са струпани на турската граница, очаквайки нападение оттам. Сръбското командване разчита на бързата и изненадваща атака и е убедено, че само за няколко дни ще превземе столицата София, където ще диктува мирните условия. През първите 2-3 дни на войната българската войска води отбранителни боеве и позволява на сръбските сили да завземат Калотина, Драгоман,

Трън и Брезник. На коронен съвет в столицата се взима решение главното сражение да бъде дадено на Сливнишката отбранителна линия. Целта е да се забави придвижването на сръбската армия, докато пристигнат военни подкрепления. Тридневните сражения при Сливница (5-7 ноември) завършват с победа на българите, които минават в настъпление и на 14 ноември навлизат в сръбска територия. Сърбия е принудена да иска примирие, подкрепяна от Русия и Австро-Унгария. На 9 декември е сключено примирие, а през февруари 1886 г. – Букурещкият мирен договор между България и Сърбия. Българското правителство се отказва от военни репарации и териториални претенции, за да поиска в замяна международно признаване на Съединението.

Дипломатическо признаване на Съединението

Резултатите от сръбско-българската война показват, че връщане на предишното положение е невъзможно. Великите сили търсят такава формула, при която интересите на Османската империя да не бъдат накърнени и да не бъде нарушен Берлинският договор. Надделява английското предложение за персонално съединение, т. е. княз Александър Батенберг да бъде назначен за управител на Източна Румелия. На 24 март в двореца Топхана в Цариград е подписано окончателното споразумение. По настояване на Русия в текста името Александър Батенберг е заменено с институцията „български княз“. Като компенсация Турция присъединява около 100 кърджалийски и смолянски села.

Българският княз насрочва избори за депутати от Южна България за допълване състава на Народното събрание, с което дава да се разбере, че българските управляващи възприемат Съединението не само като персонално, а като пълно сливане на двете области. Макар този акт да среща възраженията на някои от Великите сили, всички приемат за даденост факта, че Източна Румелия вече е неделима част от българското княжество.

Д-р Красимира Мархалева

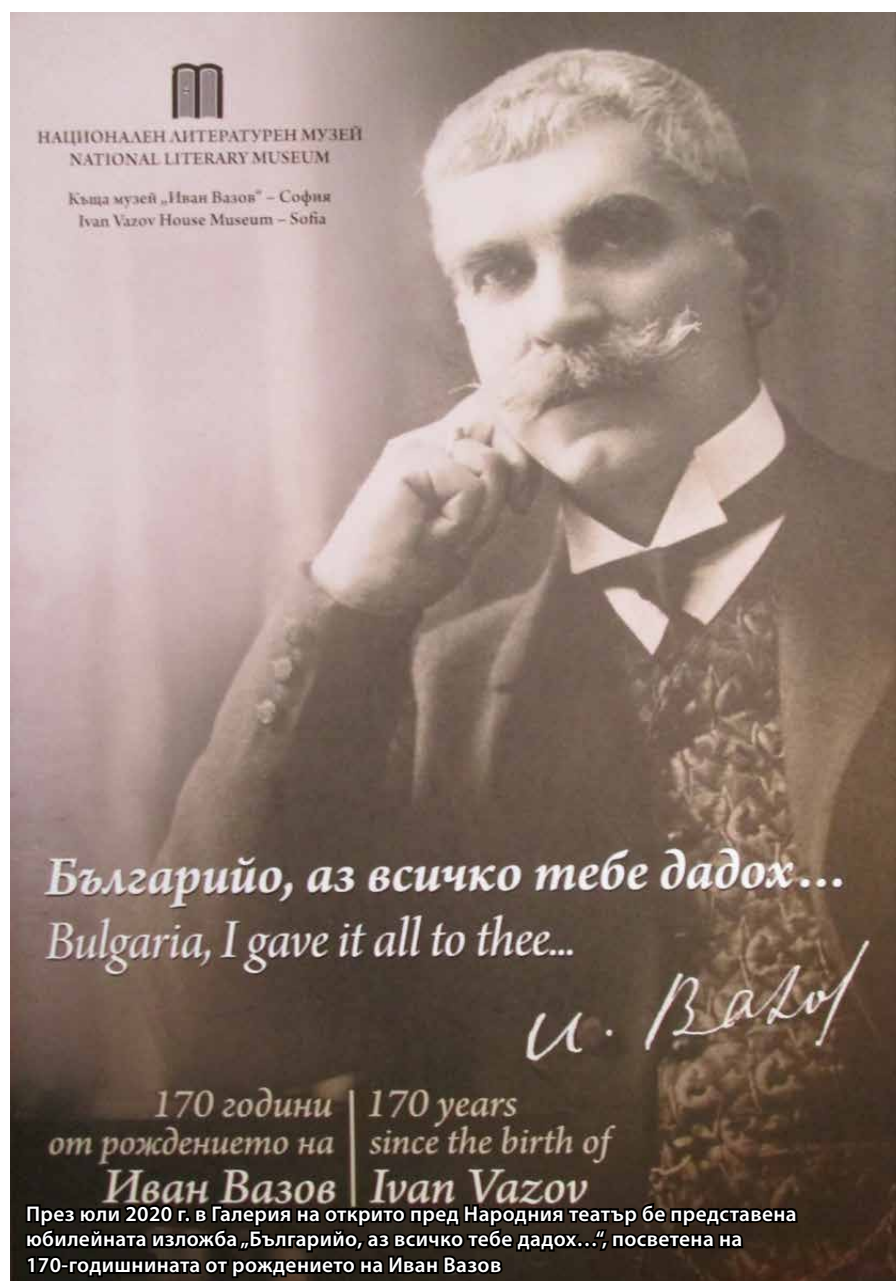
Честваме 170 години от рождението на Вазов

Преди години, когато един приятел чужденец посети за първи път България, беше впечатлен от това колко често среща по време на общите ни разходки името Иван Вазов. Той не знаеше нищо за Патриарха на българската литература, но му направи впечатление, че на него е кръстен Народният театър в София, както и улица във всеки от градовете, които посетихме. Тогава се замислих за мястото, което Вазов заема в живота на нас, българите.

Името на Патриарха на българската литература с гордост носят много училища, читалища и библиотеки. С неговите литературни произведения израстваме от деца. „Детенце хубаво, пиленце любово“ е стихотворение, което рецитираме още в детската градина, а „Аз съм българче“ знае наизуст всеки първокласник. „Под игото“, „Епопея на забравените“, „Немили-недраги“, „Чичовци“ са произведения, които изучават, знаят и обичат много поколения българи. През 2009 г. именно романът „Под игото“ беше избран за любима книга на българите в Голямото четене. Макар и често да не си даваме сметка, Вазов и литературните образи, които той изгражда, са част не само от националното ни самосъзнание, а и от ежедневието ни. Неслучайно често наричаме писателя с почително-умилителното Дядо Вазов. Тази година на 9 юли се навършиха 170 години от рождението на почитания от всички българи писател.

Жизнен път

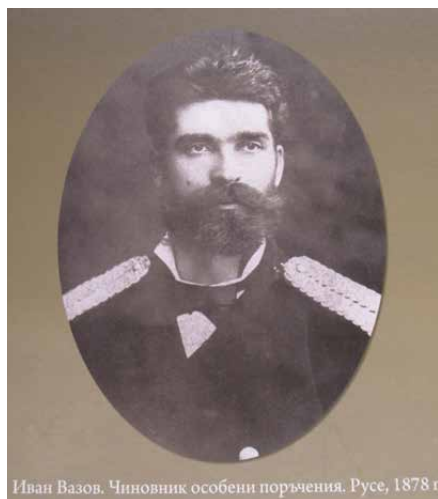
Иван Вазов е роден през 1850 г. в Сопот в патриархалното семейство на търговеца Минчо Вазов. Учил е в Сопот и в Калотер, където учител му е бащата на Христо Ботев – даскал Ботьо Петков. Две години учи и в Пловдивската гимназия, но по настояване на баща си се завръща в Сопот, за да се заеме с търговия. Младият Вазов обаче не е роден за търговец. Още от ранна възраст той е увлечен от литературата, дори търговските тефтери изписва вместо със сметки, със стихове. Част от стиховете в тези тефтери по-късно са включени в първата му стихосбирка – „Майска

китка“ (1880 г.).

Първото му стихотворение обаче е публикувано 10 години по-рано в „Периодическо списание“ на Браилското книжовно дружество. Това е стихотворението „Борба“. Бащата на Вазов не се отказва от идеята синът му да наследи търговията и затова го изпраща в Румъния, където младият Иван Вазов помага на чичо си, който също е търговец. Бъдещият писател обаче вместо да изучи тънкостите на покупко-продажбите, научава румънски език, запознава се с румънската литература и продължава да пише собствени творби, които

публикува в „Периодическо списание“ и сп. „Читалище“, във вестниците „Отечество“, „Свобода“ и др. По време на краткотрайното си пребиваване в Браила живее в кръчмата на Нено Тодоров-Странджата и се запознава с хъшовете, които по-късно ще увековечи в повестта „Немили-недраги“ и в драмата „Хъшове“. Животът сред българските емигранти, както и срещите му с Ботев в Румъния завинаги разпалват в него патриотизма и гражданското самосъзнание. През 1870 г. Вазов се връща в Сопот. По-късно работи като учител и

Иван Вазов. Чиновник особени поръчения. Русе, 1878 г.

преводач, а след избухването на Априлското въстание заминава за Букурещ, където е секретар на Българското централно благотворително дружество.

След Освобождението за кратко е съдия в Берковица, а през 1880 г. се премества в Пловдив, където се включва в Народната партия и участва дейно в политическия живот на областта. През 1886 г. заминава за Одеса и там пише „Под игото“.

Три години по-късно Вазов се установява в София, където живее до смъртта си. Той участва активно в политическия живот на страната, а в периода 1897-1899 г. е министър на народното просвещение. От 1920 г. е почетен гражданин на София и почетен член на БАН. Умира на 21.9.1921 г. Изпратен е на последния си път с огромни почести. Погребан е в градинката до църквата „Св. София“, а наблизо се издига и паметникът му, построен през 50-те г. на 20 в. от скулптура Иван Блажев.

Само няколко дни след смъртта на Вазов тогавашният министър на просвещението Стоян Омарчевски предлага домът на Вазов в София да бъде превърнат в музей. Предложението се приема от Народното събрание и на 26.11.1926 г. официално е открит първият български литературен музей. Уредник е Елин Пелин. Родният дом на Вазов в Сопот е опожарен по време на Руско-турската освободителна война, но през периода 1931-1935 г. е възстановен и на 6.6.1935 г. къщата е тържествено открита като музей. Къща музей на Вазов има и в Берковица, където писателят живее през 1879-1880 г.

Творчество

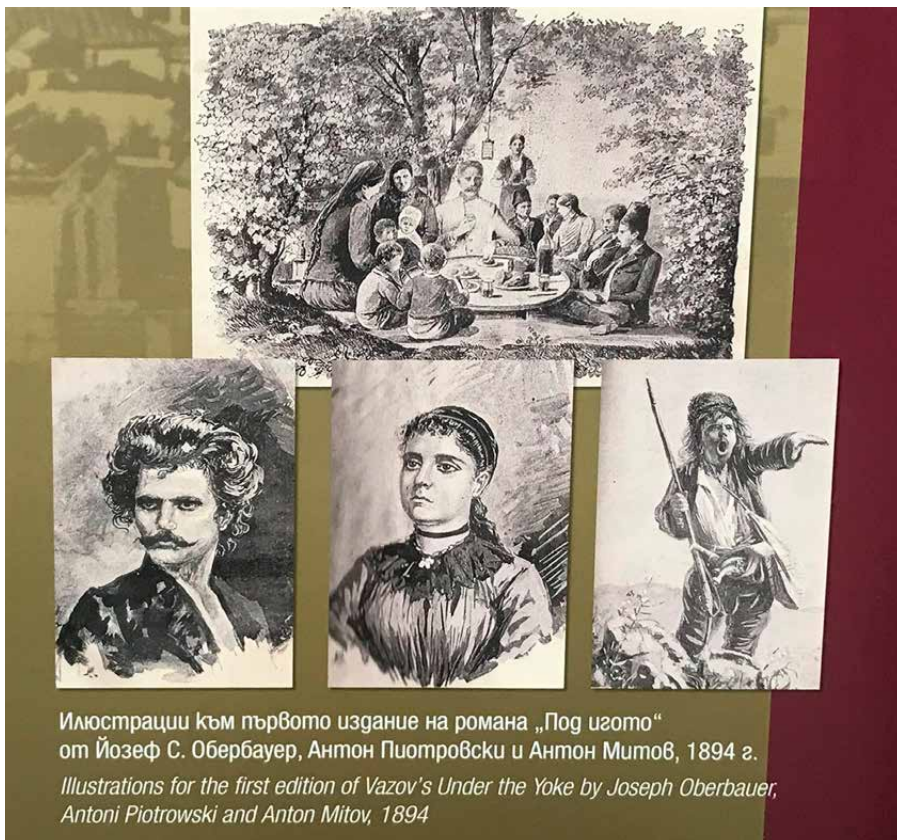
Не е пресилено да се каже, че Вазов твори във всички литературни родове – поезия, проза и драма, както и че поставя началото на някои от жанровете в българската литература. Творчеството му е изключително разнообразно – той пише стихотворения, елегии, оди, сонети, балади, поеми, разкази, повести, романи, очерци, пътеписи, фейлетони, драми. Автор е на романите „Под игото“, „Нова земя“, „Светослав Тертер“, „Казаларската царица“, на повестите „Чичовци“, „Нора“, „Кардашев на лов“ и др., на няколко сборника с разкази, сред които „Драски и шарки“, „Видено и чуто“, „Пъстър свят“. Вазов създава множество стихосбирки – „Пряпорец и гусли“, „Тъгите на България“, „Епопея на забравените“, „Сливница“ и мн. др., както и поемите „Грамада“, „Загорка“, „В царството на самодивите“ и др. Сред драматичните му творби са „Към пропаст“, „Ивайло“ и др. Автор е и на публицистични текстове. Използва псевдонимите Пейчин, Добринов, Ц-в, Д. Н-ров, Т. Габровски, Боянец, Белчин, Н-чев. Всички знаем, че Вазов е авторът на първия български роман – „Под игото“, който излиза на части в „Сборник за народни умотворения,

наука и книжнина“ през 1889-1890 г. По-малко известен е обаче фактът, че Вазов пише и първия български научнофантастичен разказ – „Последния ден на XX век“, публикуван през 1899 г.

Чествания

170-тата годишнина от рождението на Вазов беше отбелязана с множество културни събития в цялата страна. В Сопот честванията по повод юбилея започнаха с връчването на Националната Вазова литературна награда, която тази година бе дадена на поета Борис Христов. В музея на Вазов се проведе музикално-поетичен спектакъл. Там беше представена и постановката „Под игото“ на режисьора Петринел Гочев.

Столична община организира тържествено шествие, което започна от Галерията на открито пред Народния театър, в която беше подредена изложбата „Българийо, аз всичко тебе дадох“, организирана от Националния литературен музей. Шествието продължи към къщата музей „Иван Вазов“, където се рецитираха стихове на поета, и завърши с поднасяне на цветя пред паметника му в София. Националният литературен музей издаде и юбилеен вестник „170

Илюстрации към първото издание на романа „Под игото“ от Йозеф С. Обербауер, Антон Пиотровски и Антон Митов, 1894 г.

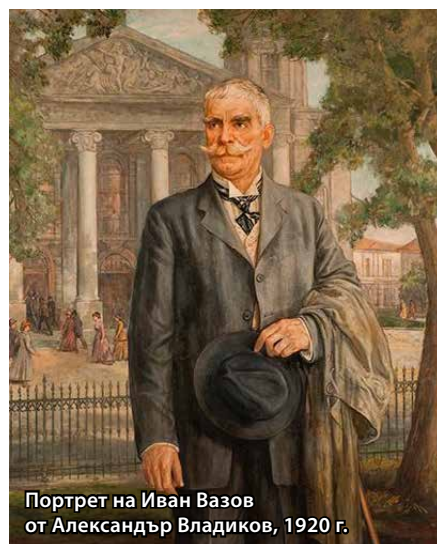
Illustrations for the first edition of Vazov's *Under the Yoke* by Joseph Oberbauer, Antoni Piotrowski and Anton Mitov, 1894

години от рождението на Вазов". Специален брой, посветен на Вазов, подготви и Литературен вестник. Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ също организира чествания по повод юбилея. На 9 юли библиотеката представи живота и творчеството на Вазов под формата на видеомапнинг, който беше приет изключително добре от публиката. Някои от стиховете на Вазов, откъси от негови романи, пътеписи и речи бяха озвучени от актьора Владимир Зомбори, а на специалния екран във формата на книга зрителите имаха възможност да видят фотографии и илюстрации от фондовете на Националната библиотека, разкриващи

моменти от живота и творчеството на големия писател. В градинката пред Библиотеката пък беше подредена изложбата „Зад кулисите на „Под игото“, която включва всички илюстрации от първото цялостно издание на романа (издаден е през 1894 г. от издателство „Т. Ф. Чипев“). Особено любопитен е съпътстващият текст към илюстрациите, който не само задава контекста и посочва на коя страница в изданието се е намирало съответното изображение, но и ни казва кои са прототипите на нарисуваните литературни герои.

В Централното фоайе на библиотеката до 29.8.2020 г. са подредени експозициите „Певец на две епохи“ и „Българийо, аз всичко тебе дадох“. „Певец на две епохи“ представя някои от първите издания на творбите на Вазов, както и преводи на „Под игото“ на различни езици, включително и чешки, английски, испански, арабски и хинди. Изложбата включва още фотографии и оригинални документи, свързани с творчеството на Патриарха на българската литература. Всички те са част от фонда на Националната библиотека. Експозицията „Българийо, аз всичко тебе дадох“, организирана заедно с Националния литературен музей, се състои от 20 пана, представящи основни моменти от жизнения и творчески път на Вазов. Специално място е отделено на семейството на писателя. Представени са и срещите и взаимоотношенията на Вазов с ня-

Портрет на Иван Вазов
от Александър Владиков, 1920 г.

кои от големите български общественици като Константин Величков, Иван Евстатиев Гешов, проф. Иван Д. Шишманов. Показани са и някои от наградите, които Вазов получава по време на честванията на двата му юбилея през 1895 г. и 1920 г. – сребърна лира с венец, подарена от Юбилейния комитет, царският указ, с който Вазов е обявен за Народен поет, орденът „Св. св. Кирил и Методий“ и др. По повод 170-годишнината от рождението на Вазов Националната библиотека издаде романа „Под игото“ в два варианта – фототипно и като електронна книга – жест, с който минало и бъдеще сякаш си подадоха ръка. Защото и Вазовото творчество е отвъд времето.

Д-р Десислава Вилимовска

Кратка автобиография, написана от Вазов по молба на редакцията на списание „Обществена обнова“

Родих се в Сопот на 1850 година. Свърших трикласното училище там; следвах на 1867 година в четвърти клас на Пловдивската гимназия. По-горе не отидох... Чрез постоянно и безсистемно четене книги довърших – тъй да се рече – моето самообразование. Но в него останаха големи празнини... Записах стихове – зачиракувах в поезията – от 18-та си година. От 20-годишната ми възраст се захвана периодът на моите безконечни скитания из странство, имайки два неотлъчни другаря: бедността и вдъхновението. Нуждата и съдбата ме развождаха цели 25 години

из Румъния, Турция, Русия, Гърция, Швейцария, Франция, Италия и пр., винаги сиромаш, винаги богат със звучни рими и песни. От 1895 година, по-честит от Скитника евреин – аз видях края на моите странствания, познах вече мирен живот в София. Но пак не патасах... творческият демон постоянно ми нашепваше: „Работи!“ И аз работих и изливах съдържанието на моята душа в песен. Дадох всичко добро, каквото можах да дам на отечеството. Малко бе, но толкова имах. През моя дълъг писателски живот имах и радости, и страдания.

Първите бяха къси, скоропреходни, вторите бяха по-големи: аз поне-сох неизчислими удари, изтърнях болезки от немилостиви бодове на честолубието и на вярата ми. Но аз не клюмнах, все вървах напред, защото Стара планина, под чиито борове се родих и чист въздух дишах, предаде на духа ми твърдостта на своите скали. Но да не хуля Бога: 24 октомври т.г. чрез най-величавия начин ме обезщети, той освети с лучезарно слънце облачното небе на моята късна есен.

3 ноември 1920
И. Вазов

Янске Лазне – град на горещи извори в сърцето на планината

Колоната

Всички знаем за трите най-прочути с минералните си извори чешки градове – Карлови Вари, Марианске Лазне и Франтишкови Лазне. В Северна Чехия, в планината Кърконоше обаче е сгушено едно малко градче, което по живописността си не отстъпва на по-известните си събратя. Градчето има едва около 700 жители, затова пък не може да се оплаче от липсата на туристи. Янске Лазне е като планински кристал сред останалите балнеоложки курорти в Чехия. Градът е разположен на 675 м надморска височина, в подножието на връх Черна хора (1299 м) и е любима дестинация както за скиори, така и за колоездачи и любители на пешеходния туризъм.

История на града

Първият исторически запис за днешните Янске Лазне е от 1300 г. в описанието на имуществото на рода Зилберщайн. След битката при Била Хора през 1621 г. имотите на рода са конфискувани. Новият им собственик е прочутият военачалник Албрехт от Валдщайн, който обаче поради липса на средства само седем години по-късно залага имотите си заедно с Янске Лазне. През 1675 г. те са купени от княз Ян Адолф Първи от Шварценберг. По негово нареждане през 1677 г. край минералния извор са построени шест нови сгради. Така е положено началото на днешното градче. До 1867 г. Янске Лазне са

част от съседния град Свобода над Упоу. От 1881 г. са обявени за městys – трудно преводима на български език административна единица, с която се означава населено място, което е нещо средно между село и град. Статут на град Янске Лазне получава през 1965 г.

Архитектура и културен живот

Градът впечатлява с интересната си архитектура. Културен и архитектурен център на Янске Лазне е сецесионната Колоната, построена през 1904 г. по проект на виенския архитект Петър Паул Бранг. Изпълнението на проекта е реализирано от известния строител Ян Блажек от близкия град Трутнов. Колоната редовно е домакин на танцови забави и концерти, а през деня служи като кафене. Кафене, в което човек има чувството, че се е върнал към елегантността и изяществото от времето на Първата република. Ако имате път към Янске Лазне, непременно се отбийте на чаша топъл шоколад. Не пренебрегвайте и традиционните за чешките балнеоложки курорти кръгли вафли (lázeňské oplatky) – тук ще ви ги поднесат топли и поръсени с канела. Сред архитектурните забележителности на града са и двете му църкви. Едната – неоготическата „Св. Йоан Кръстител“, е построена през 1885 г., а от 1993 г. е паметник на култура-

та. Втората църква е евангелска, построена е в периода 1843-1879 г. и също е в стил неоготика. В Янске Лазне ще видите и множество къщи, които ще ви впечатлят с архитектурата си. Някои от тях са превърнати в хотели и пансиони.

Малкото градче си има и кино с патриотичното име „Родина“ („Vlast“), в което освен че се прожектират филми, се организират и концерти и театрални представления. В града се намира и училище за деца с физически увреждания – Търговска академия, носещо името на Олга Хавлова. Един от символите на Янске Лазне е статуята на Краконош – митичния горски дух, който пази планината Кърконоше от ловци на съкровища, браконieri и други недоброжелатели.

Ежегодно в града се организира и традиционното *Бягане до върха* – национално първенство за мъже, жени и младежи, в което участниците тичат от Колоната до горната станция на връх Черна хора.

Водата, която лекува

Според хроникъора Симон Хютъл топлият извор в днешния град Янске Лазне е открит от някой си Ян от Хоцков, който бил оръженосец на рицаря Албрехт от Траутенберг. На него е кръстен и изворът – Янов извор, а по-късно и градът. Това се случило през далечната 1006 г. В началото минералната вода била използвана, за да захранва водното колело, с помощта на което се задействала построената близо до извора

Статуята на Краконош

наковалня за желязна руда. Едва от 14 в. водата започва да се използва за къпане. Тогава собственикът на имота – Зилвар от Зилберщайн, наредил да се построи простичка минерална баня за нуждите на рода му.

След Втората световна война градчето става известно с това, че в лечебниците му успешно се лекуват проблеми, причинени от детски паралич.

В миналото в града е имало над 30 минерални извора, голяма част от тях за съжаление са пресъхнали заради сушата или в резултат на строителни дейности. Близо до Колонада-

Градът впечатлява с архитектурата си

Алеята сред дървесните корони

та са Янският и Черният извор. През 1980 г. е открита детската лечебница „Весна“, построена от италианска фирма от Милано. През 1982 г. е построен нов балнеоложки комплекс, където се лекуват възрастни. Днес Янске Лазне са известен балнеоложки център, а Държавният санаториум „Янске Лазне“, в който минералната вода се използва за лечение на различни заболявания, се радва на голяма посещаемост. В Янске Лазне се лекуват преди всичко проблеми, свързани с двигателния апарат, но също така и заболявания на нервната система, астма, множествена склероза и др. Санаториумът е посещаван и от пациенти, възстановяващи се след онкологични заболявания. В града има и аквацентър с минерален басейн.

Ски ареалът Черна хора – Пец над Снежкоу

Янске Лазне са любима дестинация и за почитателите на зимните спортове. Тук ще намерите добре поддър-

жани писти за ски спускания (над 40 км) и ски бягане, нови влекове и лифтове. Първият кабинков лифт е построен още през 1928 г. През 1980 г. се изгражда нов лифт, който води право до града. Той отвещдал туристите чак до върха Черна хора. На негово място през 2006 г. е построен днешният лифт – т.нар. Чернохорски експрес. Това е и единственият осемместен кабинков лифт в Чехия. Ски ареалът „Черна хора“ не е предназначен само за опитни скиори, но и за семейства с деца. Паркът „Форманка“ предлага зимни забавления за малките скиори и за любителите на спускането с шейни. В скиареала може да опитате и по-нетрадиционния сноутубинг. Можете да се спуснете и с шейна по дългата 3,5 км специална писта, която функционира повече от 100 години. Сред най-новите забавления, които ареалът *Черна Хора – Пец над Снежкоу* предлага през лятото, е и игрище за минигольф – най-високо разположеното в Чехия.

Алея сред дървесните корони

Ако някога отидете в Янске Лазне, не пропускайте на посетите и Алеята сред дървесните корони (Stezka korunami stromů). Уникалното съоръжение, построено през 2017 г., ви дава възможност буквално да разгледате околните дървета от корените чак до върха. Дължината на спираловидно извиващата се дървена алея е над 1500 м. По време на разходката по алеята ще се запознаете с характерните за планината Кърконоше растителни и

животински видове, както и ще научите множество любопитни факти за построяването на самата алея. Например това, че за създаването ѝ не е било отсечено нито едно чешко дърво, защото целият дървен материал е внесен от чужбина. На края на това вълнуващо пътешествие ще се озовете на височина 45 м над морското равнище. Гор е малко ветровито, но гледката е наистина великолепна. Освен че можете да наблюдавате едни от най-старите дървета в околността, пред вас се ширва цялата величествена красота на планината, както и сгушеното в полите ѝ градче Янске Лазне. В подземната пещера под Алеята пък е разположен образователен център, в който ще научите всичко за живота под повърхността на Земята. Пред очите ви ще се разкрие и кореновата система на дърветата в планината.

И още нещо вместо заключение

В града ще откриете още горски въжен парк, множество уютни ресторанти и кафенета, както и артистичната работилница „Босорка“. В нея може сами да си изрисувате керамична чаша, тениска или чанта, или пък да си създадете собствена мозайка или калейдоскоп. Признавам, че в последно време всяка година си тръгвам от Янске Лазне с нова собственоръчно изрисувана чаша за кафе, която да ми напомня за безгрижното време в гостоприемното градче, в което горещата минерална вода извира в сърцето на планината.

Д-р Десислава Вилимовска

Живото минало на Крищофово Удоли

Съществува една Чехия, която е великолепна, удивителна, мечтана

Църквата е най-старият градеж в Крищофово удоли

Има дни в годината, които предпочитаме да прекарваме на път

– устройваме си някое пътешествие и така събираме впечатления и сили, че да сме във форма дълго след това. Но 2020 г. е объркана – бяхме се примирили, че великденската ни резервация ще пропадне, когато получихме съобщение от пансиона за нова възможност... Разбира се, веднага я използвахме и в уречения ден и час нарахме малък сак и се отправихме на първото по рода си великденско пътешествие... в началото на лятото.

Обикновено в такива случаи се довеждаме на късмета си, без да имаме очаквания за каквото и да е. Просто знаем, че ще се случи **възможно най-доброто**. Сигурно затова и преживяванията после са толкова различни и пъстри. Та и сега стигаме до мъничката *Храстава*, оставяме багажа, радваме се на приветливия площад, смеем се, че закусваме в купички, защото само това е останало в столовата, а нашият домакин се е запилал кой знае къде...

Едва обаче облаците са се отдръпнали от замисленото небе и истински се развихряме! Сменяме автобус и влак и така около час по-късно късатия синя композиция на Чешките железници (*Ческе драхи*) ни оставя край една малка тухлена спирка. Районът е планински, а навсякъде

около нас се простира **Йещедско-козаковския хребет**. Въздухът е свеж и въпреки това примамлив, летен. А пътеката се вие все надолу, към долината, в посока на която сме се запътили и ние. Покрай пътеката се кипрят млади дръвчета, като на всяко от тях е поставена табелка с име – благодетелят, който е отделил време и сили в създаването на бъдещата величествена алея. Леко ни е на сърцата – макар че на пълзящите нагоре в обратна посока по-скоро им излизат ангелите. Младо семейство стига до най-близката пейка и остава там, а ние следваме все така пътеката и след миг пред очите

ни се разкрива прекрасна гледка... Това е то, Крищофово удоли!

Кой знае защо, но през цялото време, докато бродехме между къщите и столетията в мъничкото населено място, си мислех за **Ковачевица**. Крищофово удоли ми се стори някак посестрима на нашето китно селце с богата история. Иначе и тук животът не е спестил нищо на местните. Шансът през столетията е всъщност в наличието на сребро и олово наблизо. Но в съдружие с природата хората са създали нещо действително необикновено. Крищофово удоли е сякаш разпръсната огърлица по хълмовете край протичащия оттук Удолски поток, както наричат още река Рокитка.

Честно казано, предварително знаехме малко за онова, което ни очаква. Пък и защо ти е да пълниш главата си с цифри и факти, когато може да оставиш простор на душата и сърцето да усетят едно или друго място. Затова и влизаме смълчано в двора на старата църква. „Свети Крищоф“ е цялата от дърво, а от табелата край нея разбираме, че е строена през далечната 1686 г. Както е било нормално през ония векове, дворът на Божия храм е едновременно и гробище. А по надгробните плочи се смесват столетия и различно звучащи имена, че да прогонят от теб всякаква суета. Спирам край един

Приказно кътче, свряно в планината

Така изглеждат къщите в Крищофово удоли

от гробовете леко смутен – върху паметника са подредени странни символи, включително креват, край който куче е вдигнало крак да го препикае. Разчитам озадачен името на покойника – **Мартин Халоупка**. Едва по-късно обаче ще разбере изрисуваното върху вечното му обиталище.

Сега обаче продължаваме по алеята, вървим все така надолу и вече сме сред първите къщи на Крищофово удоли. В наши дни населението на селото е близо 400 души. По-голямата част от населеното място вече петнайсетина години е паметник на културата. И има защо! Къщите до една са уникални, като тези от дърво се редуват с такива, при които се смесва зидана и дървена конструкция. Стилът прониква в чешките земи заедно с немски заселници преди около пет столетия. У нас го наричат с немското обозначение *фахверк*, докато чехите имат свой термин за него – *hrážděná stavba*. Хубавото е, че цялото това великолепие се е сляло някак естествено с природата, като доказва, че човекът може да живее в хармония с нея, стига да положи усилия!

И докато зяпаме напосоки, се усещаме, че приближава кръгъл час. Затова веднага се отправяме към условия център на селцето. А това е **един бивш трафопост**, който обаче е превърнат преди повече от десетилетие в истински... **орлой**, с други думи, **астрологичен часовник**. Издига се край голям магазин галерия – сигурно бивша плевня, а

пред него вече се е събрала малка групичка. Едва стигаме и прозорчетата се отварят, че фигурите в орляо да изтанцуват странния си танц. А като чета и историята на уникалното съоръжение, разбирам на какво съм се натъкнал на гробището край църквата на Крищофово удоли. Мартин Халоупка, пред чийто гроб случайно се оказах, е всъщност **създателят на селския орлой**. Телевизионен оператор по професия, той впряга в работа свои приятели дърворезбари и така изпод ръцете им се ражда нещо, достойно за големите майстори от едно време. Халоупка е всъщност същински ангел – неморно се грижи за красивото село до самата си смърт, а върху гроба му негови приятели изобразили сцени от орляо, който сам създал. Край нас обаче пеят птички, радваме се на сътвореното и съхраненото и... вече малко започваме да пухтим като

локомотиви. Защото пълзим по пътя нагоре към последната спирка от нашата необикновена разходка. Нужен ни е половин час и се оказваме в подножието на **огромен железопътен виадукт**. Носи му се славата на един от най-романтичните в Чехия, така че когато виждаме означението върху картата, хич и не се замисляме! Построен е от дялан камък преди **120 години**, като е висок внушителните **29 метра**. Дълъг е цели 230 метра. Гледаме го отдолу, докато ни заболяват вратовете, а после намираме малката пътечка към близката железопътна спирка. Запъхтяно стигаме дотам, а след малко влакът тържествено пре-

Самобитният орлой привлича чехи от цялата страна

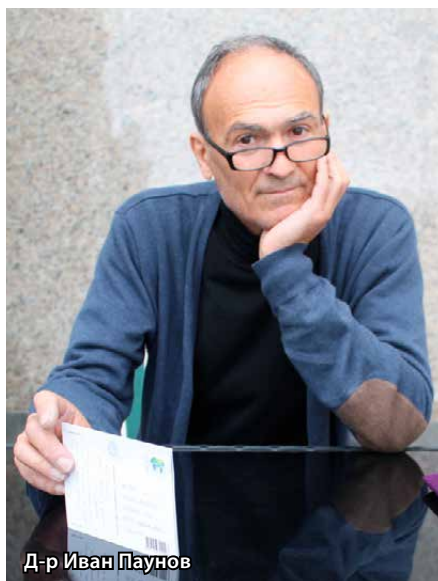
минава по стария мост и спира на перона. И само това, че не е парен, ни пречи съвсем да повярваме, че сме били на разходка в столетията, а миналото е оживяло.

Красимир Проданов

Старият виадукт вече е столетник

Д-р Иван Паунов е вече сред небесните медици

Д-р Иван Паунов

На 10 юни след дълго и мъчително боледуване в Прага почина инж. д-р Иван Паунов. Той беше лекар по призвание и човек с многостранни интереси, говорещ редица европейски езици. Интересуваше се от философия, филология, религия, история; особено силно го влечеше будизмът и различните техники на медитация, които усъвършенства в Непал. Беше изключителен ценител на изящните изкуства. Обичаше да посещава изложби, да ходи на концерти и театрални представления, да слуша фолклорна и класическа музика, да се среща със свои сънародници. Това, което отличаваше Иван Паунов от другите доктори, беше неговата отдаденост на лекарската професия, съчетана с изключителна деликат-

ност, вгълбеност, съпричастност към останалите и нежелание да се самоизтъква. Не обичаше да говори много, беше пестелив на думи, но винаги готов да помогне на нуждаещите се не само с медицински съвети и рецепти, но и с добра дума. Ще го запомня как бърза с кожената си лекарска чанта в ръка за поредната визита в района на Прага 6, където работеше преди петнадесет години като общопрактикуващ лекар. Отдаден изцяло на пациентите си, той сякаш беше от друг свят. Неговият вгълбен и разбиращ поглед будеше доверие. Беше от онзи вече рядко срещащ се тип лекари, които не гледат само в компютъра си, а умеят да общуват с пациентите, да ги изслушват с разбиране и загриженост, да им се посвещават. Болните усещаха неговата човечност, внимание и подкрепа. Имаше цялос-

тен подход към тях и беше много добър диагностик. Тези му качества будеха завист у някои негови колеги. Убеден в принципите си, д-р Иван Паунов ги отстояваше до край – понякога и с цената на работата си. Макар и напуснал като малък България, той обичаше много Родината си, езика и музиката ѝ, красивата българска природа, незаменения чар на нашето море. Връщаше се с радост в родния си Пловдив. Не обичаше да говори за себе си и да се самоизтъква. Коварната болест го мъчеше години наред, но той не се оплакваше и не занимаваше останалите с проблемите си. Не искаше да го съжаляват. Имаше изключително силен дух и стоически устояваше на житейските трудности. Отиде си тихо и смирено в мир и покой със себе си.

Мария Захариева

Д-р Иван Паунов (горе вдясно) сред свои пациенти в университетската болница в Калафонг, Южна Африка. На снимката се виждат новородените, които д-р Паунов изражда за един ден

Д-р инж. Иван Паунов е роден в Пловдив на 29 март 1953 г. в семейството на Пенко и Танка Паунови. Когато е на четири години, семейството му се премества в Чехия. Баща му е военен пилот, майка му работи като сестра в санаториума в Карлови Вари. Иван учи за кратко в Българското училище в Прага. Завършва основно училище и гимназия в Карлови Вари (1968 до 1972 г.). След като се дипломира, е приет в Икономическия университет в Прага, където завършва международни икономически отношения. Работи по-малко от година във Външнотърговската компания „Рapid“. След това почти пет години е преводач от руски и английски. Знае български, чешки и словашки език, говори руски, немски, английски, френски, хърватски и полски език. Икономиката не го влече и той иска да следва медицина. Мечтата му се сбъдва и от 1982 до 1990 г. учи във Факултета по обща медицина на Виенския университет. Години наред работи за международната независима медицинска хуманитарна организация „Лекари без граница“. През първата половина на 90-те години е лекар в университетската болница в Калафонг, Южна Африка. Там работи като хирург, интернист, акушер-гинеколог и др. За да се разбира с пациентите си, научава африканс, както и някои от неговите диалектни разновидности. Така спечелва доверието и симпатиите на местните жители. Има много хубави спомени за лекарската си практика в Африка. Д-р Паунов се връща в Европа през втората половина на 90-те години и работи като лекар в Австрия, Великобритания и Чехия. Една година е също така общопрактикуващ лекар в Казахстан. Умира на 10 юни 2020 г.

Абонамент

Интересува ли ви животът на българите в Чехия, България и в целия свят?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя е само 180 Kč. Пощенските услуги поема сдружение „Възраждане“. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението 2201279334/2010 или по пощата на адрес: o.s. Vazraždane, Vocelova 3, 120 00 Praha 2.

Обадете ни се на GSM 777 196 322 или ни пишете на e-mail bulgari@atlas.cz

За контакти:
o.s. Vazraždane
Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2
Тел.: +420 777 196 322
bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu
Facebook: Bulgari Vazraždane

Български брой 3/2020
Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“,
„Воцелова“ 3, 120 00 Прага 2

Адрес на редакцията:
Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чешката република:
E 13282

Главен редактор:
Мария Захаријева

Редакционен екип:
д-р Красимира Мархолева, Красимир Проданов

Коректор: д-р Десислава Вилимовска

Сътрудници:
Снежана Таскова, Пламен Тотев, Даниела Горчева, Минка Атанасова, Раиса Андонова-Щурм, Златна Костова, Луиза Станева, Здравка Славова, Деница Проданова, д-р Десислава Вилимовска, Петя Константинова, Сирма Зидаро-Коунова, Евгения Бернщайн, Наталия Бояджиева, Васил Самоковлиев, Иво Ангелов

Дизайн: Владислав Цонев

Година 19, брой 3/2020

e-mail: bulgari@atlas.cz
www.bulgari.eu

Печат: TISKAP s.r.o.

Цена: 30 крони
Годишен абонамент: 180 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопирен или друг начин, както и въвеждани в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazraždane

Позицията на редакцията може да не съвпада с мнението на авторите на публикуваните материали. Авторите отговарят за авторството на своите текстове.

Bulgari

Periodikum bulharske menšiny v České republice
Časopis je vydáván s finanční podporou
Ministerstva kultury České republiky

Bulgari 3/2020

Adresa redakce a tel. spojení:
Vocelova 3, 120 00 Praha 2
221 419 838, 777 196 322
bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Ročník XIX
Periodicita: 6
Náklad: 600 výtisků
Místo vydávání: Praha
Číslo vydání: 3/2020
Evidenční číslo: MK ČR 13282
Vydavatel: Vazraždane, Vocelova 3
120 00 Praha 2, IČO 26544229

„Българи“, списание за българите в Чехия

Българи

„Възраждане“ „Българи“ Абонамент Фото галерия Връзки

Архиви броеве

- 2005 година
- 2006 година
- 2007 година
- 2008 година
- 2009 година
- 2010 година
- 2011 година
- 2012 година
- 2013 година
- 2014 година
- 2015 година

„Българи“ 2015, брой 1
„Българи“ 2015, брой 2
„Българи“ 2015, брой 3
„Българи“ 2015, брой 4
„Българи“ 2015, брой 5-6

Списание „Българи“ 2015, брой 5-6

Разгледай списанието по рубрики - Съдържание:

- Българската общност**
 - Музикален изживяване в Рудолфинум
 - Среща с Елена Радичева | Коледа в Неделното училище в Бъно
 - Коледа в училище „Възраждане“
 - VII-Вълшебна Коледа в училище
 - Адаптен концерт в зала „Мартин“
 - „Съединението прави силата“
 - Симео | Симеоноу – един достоен българин
 - Ансамбъл „Пирин“
- Годишници**
 - Връщането на Южна Добруджа на България
 - Географи Косеванов
 - Заграбеният полковник на българските правителства
- Пътешествия и разходки**
 - Разходка в парка Прухониче
 - Музеят за история на изкуството във Виена
 - Киото – културната столица на Япония
 - Хирошима – градът-феникс
- Култура**
 - Асен Блатечки: Аз съм един щастлив човек!
 - Писмо до Юнеско от Прага
 - Стоянка Мутафова
 - Прозорци към душата на художничката Мила Мигчева
 - Български работи
 - Христина Мирчева – поезия
 - Фолклорът е във всеки българин
 - Чудеса без начало и без край
 - Софийският международен конкурс „Лирични гласове“
 - За един изключителен опит
 - Пловдив – европейска столица на културата 2019 г.
- Българо-чешки връзки**
 - Как се пише и превежда постмодерен роман

Посетете интернет страницата на гражданско сдружение „Възраждане“ и на списание „Българи“
www.bulgari.eu Facebook: [Bulgari Vazrazhdane](https://www.facebook.com/BulgariVazrazhdane)

БЪЛГАРСКО УЧИЛИЩЕ „Д-р Петър Берон“ – ПРАГА
ШАНС ЗА ВАШИТЕ ДЕЦА

www.bgschool.eu

Българско неделно училище „Възраждане“

Прием на деца за предучилищна група и на ученици

Контакти: balgari@atlas.cz, 777 196 322

Адрес: Дом на националните общности, ул. „Воцелова“ 602/3, 120 00 Прага 2

Спирка на метро и трамвай: I. P. Pavlova

